

NATIONALISM ȘI MINORITĂȚI

PUBLICAȚIE
SĂPTĂMINALĂ
EDITATĂ DE

GRUPUL
PENTRU DIALOG
SOCIAL

ANUL II • Nr. 46 • 22 – 29 NOIEMBRIE • 12 PAGINI – 20 LEI

ESEURI de

VICTOR IVANOVICI,
GABRIEL ANDREESCU,
HORVÁTH ANDOR

ACCENTE de

RADU G. TEPOSU și
ION DRĂGĂNOIU

CRONICA POLITICĂ

RADU CĂLIN CRISTEA

MIHNEA BERINDEI

POATE ROMÂNIA
SĂ-ȘI PERMITĂ
O DERIVĂ
NAȚIONALISTĂ?

In Occident se vorbește din ce în ce mai des despre un pericol de balcanizare a Europei de Centru și de Est. Din cauza Iugoslaviei desigur, dar nu numai. Alte evoluții recente alimentează această teză, această teamă: fragilitatea flagrantă a construcției ceho (boemo) slovace, confirmarea (prin alegeri) a ascensiunii unei drepte xenofobe și revansarde în Austria, deruata - revelată tot prin alegeri - a societății poloneze care, după ce ne-a dat un exemplu unic de curaj și de civism, ne apără abătută și deprimată, gata să răspundă în bună măsură unor impulsuri populiste și naționaliste.

Și România în acest context? România se află între două zone de turbulență. Pe de o parte, Balcanii, unde criza iugoslavă poate antrena în conflict Albania și Bulgaria, și de ce nu - tentația există - Grecia și Ungaria. Pe de altă parte, Uniunea Sovietică muribundă, acest ultim imperiu colonial, unde tensiunile s-au acumulat straturi, straturi, unde implozia nu poate fi evitată ci, numai în cel mai bun caz, oarecum controlată, îndrumată.

Ne aflăm, fără doar și poate, în preajma unor transformări radica-

Fotografie de EMANUEL PÂRVU

le, care vor remodela harta Europei estice. Harta, dar și raporturile dintre națiuni. Dintre națiuni, dar și dintre acestea și minoritățile căror conturul hărții etnice, repartiția teritorială, nu le vor permite o recunoaștere națională. Va trebui redefinită concepția despre rolul, locul lor în această nouă construcție, în această nouă lume. Întoarcerea la Europa de după primul război mondial? Istoria nu se repetă decât pentru amatori de scheme. Nostalgia unui trecut mitic ascunde deseori un blocaj, o incapacitate de a percepe prezentul. Societățile noastre sunt profund schimbante, și nu în bine, „grație” celor 45 de ani de comunism. Occidentul a evoluat, decalajul s-a accentuat, iar dependența, nu în sensul dominiei, ci al transferului de experiență, s-a accentuat.

Este România pregătită să facă față unei astfel de situații? Ea ar putea și ar trebui să joace un rol

de element stabilizator și moderator în această parte a Europei. Cu o singură condiție, indispensabilă: democrația. Numai dacă s-ar angaja cu pași fermi și siguri pe drumul democratizării, România ar putea să-și facă auzit glasul, să-și asigure interesele.

Democrația nu exclude sentimentul național. Dimpotrivă, ea îl ocrotește. Dar democrația nu este compatibilă cu xenofobia. Democrația înseamnă și respectarea diferențelor de orice natură ar fi ele: etnice, religioase, sociale, culturale. Noi asistăm astăzi la o derivă naționalistă, șovină, ce ne îndepărtează pe zi ce trece de opțiunea democratică. Care ne îndepărtează pur și simplu de Europa. Se impune grabnic o reacție fermă, hotărâtă, din partea guvernărilor. Din partea lor dar și a oamenilor politici responsabili. O reacție fermă. Ne-intirziat, în numele interesului național.

Egoismul național este la fel de ambivalent ca cel individual: poate fi o expresie a iubirii față de propria ta țară ori colectivitate etnică, dar se poate transmuta cu rapiditate în șovinism, xenofobie, racism, ură împotriva altor forme de existență, altor țări, în război la urma urmelor.

Prima revoluție globală
(Raport al Clubului
de la Roma, 1991)

RADU CĂLIN CRISTEA

ORBUL GĂINII

Săptămâna 10 — 17 noiembrie a fost traversată de același sentiment al derustei collective îscăse de convertibilitatea limitată a leului. România și-a cădit de multă vreme un stil din a nu sări pădurea din cauza copacilor, această obiznitate de rang național căpăind, mi se pare, acum acele contururi care separă îndeosebite drama de tragedie. Una peste alta — nu săm ce vrem. Comentăm fluvial procesul comunismului, care este unul moral și greu de înghesuit juridic, probabil în afara proceselor inventate imediat după războli și pînă spre căderea lui Decebal Cerem, iarăși, cu toate și surse, scoaterea în afară legal a partidului comunist. Nu prididim să-l tot întrebăm pe președintele Iliescu dacă mai este comunista. Presa debordează de cazuile vehiculării care îl au cățărât pe armăsările puterii. Nu zic că incururile acestora nu trebuie discutate, destăinutul că a face un capăt de tară din ele înseamnă să avea o imagine politică revoltătoare și gravă și înțeleptă de orice prospetime. Măsura convertibilității a trezentă prin mintea multora ca un vis de tinerețe printre anii trezători, ca un concept volitări, între altele domestiice mișcări ale gimnasticii noastre democratice. Că suntem un popor eminentemente lipsit de pragmatism și dovedește evaziunea anoniimatii unde zace, mental, această convertibilitate care, dacă reușește, înseamnă decapitarea practică a comunității. Înseamnă detonarea centralismului economic, desființarea fără echivoc a pîrghiilor comuniste și anularea pe termen lung (nu ar place să zic definitiv) a oricărui tentativă de revenire la vraja sinistra care ne-a paralizat aproape cinci decenii. Dacă ne lese povestea cu convertibilitățea se cheamă că, abia acum, tragem podul de la mal și ne întoarcem cu față la viitor. După asta mă interesează foarte

puțin dacă d-l Iliescu și-a ales într-adevăr carneașul de partid sau îl tiene încă în cunoscute haine. Il va privi personal și nimănui nu îl va interzice un astfel de hobby. Se vor putea da pese cap verde și duduș și toți bătrânișii sceptici ai piebei proletare: porcul va rămâne tot pore și făt-frumosul, fie el și cu față umană, va intra într-un ciclu al avortărilor din care nici o minune nu îl va scoate. Avem, înță avem senza unui adio cu glas nașional la ruinele comunismului. „Din nefericire” deocamdată, reacția de și stinjenioare incredulitate. Partidele mai degradă tac, cind nu sunt, cel mult, circulașe. În ce mă privește, mă uită la posibilele tarâțășilor, în specie ale domnisor Rajin (pe 11 noiembrie, în Parlament), Clumara (într-un text din „Cotidianul”) și Coposu. Într-o declarație facută unei mici agenții de presă, a socotit aceasta măsură „încontestabilă și neconvingătoare”, a vorbit despre „furtul secolului” și despre faptul că „dâm în apol” săn probe de tristețe ecclatice (cel puțin) în plan economic pentru un partid care, abia acum, ar trebui să-și folosească șansa de a găsi himera ce îl și ne-a prădat destinul. Presa noastră a avut, are același comportament și gîngăie. Lipsa analizării de anvergură și conocișterii plutesc într-un emoțional de prospetime limitată. Cu doar două decizii excepționale („Curierul național” și „Expres”), convertibilitatea, cind nu e contestată de dreptul, e înțuită doar ca un efect cu bătăie scurta, cană pînă spre ieșirea din tără. „Adevărul”, cum ar zice Vladimir Streinu, vorbește în cîciula, și editorialiștul „Scînteia” le trezură mina pe măcazuri. Analizații „României libere” (Alexandru L. Mihail, Nicoară Ionescu) salută cauza logică a convertibilității dar se îngrozește de posibilitatea ei efecte îndeosebi în direcția unor frîne administrative în gestionarea

de către stat a valutelor. Fără îndolău, dacă punem un car cu trei roți în fața unei oști strîmbă, rezultatul nu poate fi decât deprimant. Cel puțin două discursuri ale președintelui Stoileanu (cele din 11 și 14 noiembrie) mi se pare că sugerează un echilibru îpotetic care ne-ar putea obliga la mai multă îngăduință, relativizând astfel certitudinea unor așteptări.

Societatea românească suferă și de un fel de corupție involuntară, cînd influențabilită și infidelă, ca o dame ușoară. Baniii și-au pierdut orice mîros și ajung să elădească punții dintre cele mai neînțelepte. Sindicatelor, banătoră. Pe 12 noiembrie primul-ministrul s-a privat pentru prima dată ochi în ochi cu recent înființatul Consiliul Național Consultativ al Sindicatelor, o nouă echipă sindicală prin care comuniștul renaște tendință pînă mai tîrziu ireconciliante: C.N.S.L.R.-ul (proprietar unic și deci, user neșugur și patrimoniu U.G.S.R.-ului), Confederația „Frația” (sindicat „galben”), gravită în jurul Puterii și încercă să stoarcă de către multe privilegiile și Cartelul „Alfa” (un sindicat, să-i spun, de „opozitie”, virf de lance într-o Uniune Confederativă Națională remarcată pînă acum prin reacții foarte corecte și avind în fruntea sa un lider cu pînă înăuntru, pe domnul Hosszu). Mai fin ori mai virios, cele trei grupări sindicale și-au consumat mult timp într-o polemică ce pare să fără ieșire. Fals! Roșii, galbenii

și albi și-au unit forțele, împărțind astfel banii frățește, într-o unitate de monopol în jurul absenței unor precepții morale care nu par să slirni astăzi, și nu doar sindicatelor, prea multe insomnii. Ceea ce nu a reusit instinetul este, aduce banul și alte 13 grupări sindicale, majoritatea din transporturi și, multe, foste colegi ale „Alfei” în U.C.N., intră în alertă, în speranță că vor obține măcar o cîsătorie din balca ușoară. Sper să nu vorbesc cu păcat, dar se asteaptă înflăcărea unui nou bloc sindical care a să anunță că respinge acordurile C.N.C.S.-ului. Numele noii grupări — Unitatea Sindicală de Acțiune..

S-a încheiat o săptămână căreia Parlamentul i-a mai amărit o dată cerul gurii. Si alci, alte năstrușnice dărî de seamă și de mină. P.S.N.-ul pierde un teren pe care nu e sigur că îl ocupă altineva. Petru Roman a mai scris un episod din picăresca sa aventură polititică, triunfil în continuare două pe față și una pe dos. După ce parlamentarii feseniști au înmată și fulgerat împatriva maghiarilor, înălțat cum, la un semn al Idemului național, deschisă în calea pentru o altă toamnă cu accizia. E vorba de tentativa de introducere în textul Consiliului a drepturilor minorităților de a și folosi propria limbă în cadrul anumitor instituții publice. Frivoilitatea jocurilor de calise, incomptența cu drept de vot, limitele groșești ale unor alesii au transformat de multă vreme parlamentul nostru într-un bîcău auzitor, debordind de mogolomania și de timizi agresivi lansind la apă idei că peau și enciclopedie și ridicătorul omenește. Pe 13 noiembrie Constituțianța a trebuit să opteze pentru formă de guvernămînt, gruparea majoritară reușind să impună, după pleitori în care Regelul Mihail a ajuns să fie comparat cu lui Ceaușescu, ca republică să fie închiriată prin disposițiile nerecunoscibile. Prostila s-a crezut dinăudieana veșnică, astăzi poate și pentru faptul că se numără printre etamăriile celor mai nedureabile ale naturii. Așa și cu Republica și monarhia. Ce va să înseamnă „nerecunoscibil” pentru o Constituție plină de judecăți de impardonabile erori? E bine să se știe că absolut nimic. Pur și simplu o vîltoare Constituțianță va putea abroga articolul privitor la forma de guvernămînt și totul va fi lăsat de la capăt. De ce atunci acestă halată făcută momentului? Răspunsul nu se pierde în negura veacurilor ci, mult mai aproape, în prossia inspirației dintr-o anume dumineacă a orbului.

înțimplat la fel. Spiritul populist a triumfat. E interesant de vîzut că adunările legiuitorale s-au emancipat pos cu pos de ironia șefilor lor și au slîrșit prin a-și impune vîntoarea dinăuntru. U.D.M.R. obținuse pentru minorități dreptul de a folosi limbă maternă în justiție, după lungi și obositore negocieri între șefii grupurilor parlamentare. F.S.N. s-a conformat atunci deoarece nu prinsese gustul adevărat al puterii. Erau cei mai mulți, votau în același fel, dar se simțeau înstrăinăți. Așa s-a născut imaginea binecunoscută a moșinii de vot F.S.N. pilotată de președintele camerelor. În cînd privetește pe domnul Bărlădeanu, el și-a pierdut de mult autoritatea în fața Senatului și a slîrșit prin o pără omul Opozitiei. Președintele Camerei deputaților este și el tot mai contestat și își impune cu greu punctele de vedere. Liderii grupurilor parlamentare s-au schimbat de trei ori pentru că nu reușiseră să domine o adunare cu reacții imprevizibile. Ultimul lider al grupului F.S.N. din Camera deputaților, domnul Marian Enache, s-a discreditat la rîndul său incindind să vină în sprijinul minorităților naționale. Domnul Văcăru răvine singurul lider adevărat, deoarece exprimă cel mai bine spiritul de grup, inclusiv în acsesele naționaliste.

In rîndul grupului F.S.N. s-a încercat dintr-un început creația unei élite conducătoare, mai bine informată și mai aptă să exprime exigențele unei politici la nivel înalt. Atât timp cât opțiunile majore ale grupului condusă nu veneau în contradicție cu spiritul de masă și cît timp anihilarea Opozitiei era obiectivul central, în Frontul funcționat bine politică autoritară. Între cele două nivele s-a produs însă o ruptură din momentul în care spiritul naționalist a cucerit majoritatea, pînă atunci tăcută, din Parlament. Ori de cînd oridea condiționării internaționale era invocată în sprijinul vreunui articol de lege, reac-

ția adunării devenea tot mai ostilă. Prezentarea raportului Hargita-Covasna a dezechilibrat complet situația în defavoarea élitei. Luni seara, în sedința Constituțianței, domnii Dan Martian și Alexandru Bărlădeanu au încercat să falsifice cîvorul, dar la presunția sălii au slîrșit prin a-și recunoaște greșeala. De două săptămâni se distă articolul 126, prin care minorităților li se recunoaște dreptul de a folosi limbă maternă în dezbaterele judiciare. Gruparea naționalistă face presiuni pentru eliminarea prevederii și luni seara, după eguițarea argumentelor și după ce Camera găsise o formulă de compromis neutrală în seamă, se trece la vot. Din cel prezenți 237 votăză pentru eliminarea paragrafului în cauză. Domnul Bărlădeanu susține însă că nu este îndeplinit cîvorul și, forțat de imprejurări, face calcule comice adunind pe primari, prefechi (cărora de drept li s-a suspendat mandatul pe perioada exercitării funcției administrative) pentru a împinge limita cîvorului cît mai sus cu putință. Este trist, spunea în pauză un tîrăr membru U.D.M.R., că suntem sprijiniți prin aceste mijloace. Vigilienții au reluat, evident, calculele și votul a fost validat în aplauzele unei majorități, în slîrșit, triumfătoare.

Cind vor apărea aceste rînduri probabil că votul final asupra Constituției se va fi consumat. Au existat suficiente temeri că nu se vor întruni cele două treimi necesare, ceea ce explică proponerea domnului Bărlădeanu, campionul manevrelor și mîciunilor bine intenționate, că Proiectul de Constituție să fie adoptat doar cu majoritatea absolută a celor prezenti. La fel de mare este și teama de absentism, deoarece săptămâna trecută s-a adoptat o hotărîre prin care li se va retrage calitatea de parlamentar celor care vor lipsi de la vot.

HORATIU PEPINE

ÎN LOC DE CRONICĂ PARLAMENTARĂ

LA VREMURI NOI, CONSTITUȚIE NOUĂ

Puteți vorbi doar despre Constituția din 1991. Ea conține opțiunile politice majore ale Frontului Salvației Naționale și este în drept vorbind o constituție populară. Unul dintre recentele sondaje de opinie ne arată că 73% dintre cei chestionați se pronunță pentru republică și doar 15% pentru regat. Nu începe deci îndoială că forma de stat stabilită prin Constituție e în acord cu spiritul public. Pentru majoritatea cetățenilor români, monarhia e ceva învecinat care nu mai răspunde exigențelor lumii contemporane. Președintele României, care în ultima conferință de presă făcea o declaratie asemănătoare, exprimă perfect opțiunile cetățeanului mediu, lipsit de cultură politică.

In ce privește forma de guvernămînt, s-a optat pentru sistemul undi propus de direct de noține, ceea ce răspunde unei frustrări de decenii. Gruparea majoritară și-a întemeiat alegerea pe sentimentul că vine în întâmpinarea unei domînări populare și a argumentat cu afirmație că nimic nu poate întrece bunul simbolic al unui popor. „Eu am mai multă încredere în popor decât în această adunare”, declară un lezenist, maimuțănd fără să stie pe Mihaiache. Or, este limitat să timp de luni de zile să fie mem-

bri ai Constituantei habar n-aveau despre ce este vorba, căci nu calitatea unui om era în discuție, ci calitatea unui sistem. Din modul alegerii președintelui republicii, decurg prerogativele sale, calitatea de o fi responsabil sau irresponsabil din punct de vedere politic. Si tocmai pentru că ieșeau din epoca unor dictaturi personale se impunea — o doar mai mult — să ne întoarcem la tradiția regimului parlamentar. Desigur că o adunare parlamentară este ușor sugestionabilă și cu puțină abilitate poți răsurni o decizie, dar, în acest caz, n-a existat voînță politică necesară. Un alt fesent, care nu stă să dea o formă națională opțiunii sale, mi-a spus că oamenii (cei mulți) nu ar accepta astăzi un președinte ales de Parlament și că nu li se poate impune un model străin de propriile aspirații. Este împedite că acești oameni îl se impun niște legi și niște măsuri economice aspre, pe care nimeni nu le-ar vota la un ipotecă plebiscit. Cine ar vota de pildă legea impozitelor? Dar în economie ceea ce este necesar e mult mai evident și un bun administrator, mai cu seamă în momente de criză, e obligat, pe termen scurt, să ignore aspirația populară. In problema minorităților naționale s-a

ACCENTE

RADU G. TEPOSU

TALENTUL NU SCUZĂ

Mulți gazetari continuă să păstreze azi, reflexele funcționarului de pînă mai ieri, speculind sinecure și, deci, mentalitatea de legea lenei și dezinteresat. A doua mecișmă a gazetarului nostru, mai cu seamă cînd e dotat și e recrutat din rîndurile scriitorilor, și acacea de a nu se supune rigoriilor de organizare. Pentru el, talentul are circumstanțe atenuante, talentul scuză. Acest lucru minunat peninsula la umbra era pe vremea dictaturii o explicație admirabilă, aproape disidență. Din pacte, acum trăim alte exigente și e rușinos să mai invocăm acea lene meianolică în care ne-a adus, pe mulți, cenzura. Cea dințită exigenta pe care trebuie să și-o asume gazetarii e, asadar, obligația de a se purta ca niste profesioniști, iar nu ca niste trubaduri cu jumătate de normă. Trebuie să-și asume, adică, mentalitatea de om care muncește riguros, cu precizie, fără menajamente și mai ales, fără ifose, fără acese mofturi de ciocnitor intelectual.

Abia după ce aceste minime reguli vor fi respectate avem dreptul să ne plingem despre soarta grea a gazetării, despre obstrucții, sicane, manevre oscute. Trebuie să distingem, apoi, între tînguirea subiectivă, care e o formă de exprimare literică a nepuținiei, și accea obiectivă care vine din plăcile exterioare. Dacă as fi însă cincic – și ar trebui să fiu, pentru că șiu exact în ce sens vor evoluva raporturile sociale și economice într-o societate deschisă –, aş spune că orice reproș este inutil, fiindcă a trecut vremea în care așteptam de români. Trebuie să ne împedescă inteligența și talentul în sine să producă, ele nu-să sint suficiente lor însele. Pentru a crea efect, trebuie pusă într-o relație economică. Atunci cind mi se întimplă să aud reproșuri tandem de felul: „Ce băieți talentați, păcat că nu pot face ceea ce șiu!”, mie mi se pare că acestea exprimă o resemnare cel puțin caraghiușă. Talentul nu scuză.

Cu toate acestea, chiar admîind că oamenii noștri de presă au o tonă profesională impecabilă, nu putem trece peste nenumăratele dificultăți pe care le întîmpină o gazetă. E, înții, această jalnică deformare a oamenilor noștri, de a nu se înține de cuvint. Partenerii unor convenții comerciale cultivă în continuare smecheria trivioală, șireticul, chiar frauda, ori, în cei mai greu caz, dezinteresul; Vinzătorii de publicații așteaptă ca publicații să-și recuperă banii cu arzării urmări justiție. Diffuzarea de stat, această instituție care se numește RODIPET, restituie confrângătoarea ziarelor și revistelor cu o înțîrziere istorică. Tipografiile, primitive, din perioada interbelică cele mai multe, sunt, penînă presă, o povară. Drumul textului de la masa de scris la pagina imprimată seamănă mai degrabă a calvar. Ceea ce concepe un grafician ori un secretar de redacție se poate schimba bruse, în orice clipă, întrucât defecțiunile apar în tipografie în mod imprevizibil. Sunt, desigur, și imprimerii moderne care practice însă preturi imposibile, mai mari chiar decât prețul de vinzare, ceea ce e, desigur, o aberație.

Și mai e, apoi, în tot acest circuit de producție al presei, o imensă corupție. Obsesia bacșușului, a peșcheștilor, a cîstigătorilor ileit și ajuns altă de depărtă, înții, în cazul unui refuz, este tratat cu săntăjul clasie. Muncitorii tipografi au scăpat de sub orice control. Am mal spus-o cîndva: ei concep salariul ca o recompensă pentru că acceptă să muncească, iar bacșușul penînă că, totuși, muncește.

Cu astfel de mentalități nu putem progrăsa. Ne prăbusim degrabă într-un mărasim în care va triunfi complicitatea cu mizeria și corupția.

ION DRĂGĂNOIU

PRIETENI DIN COPILĂRIE

Am să incep cu o observație făcută de Susan Sontag în introducerea ei la carte The Temptation to Exist: „...istoria

vieții unui individ este neîntelijibilă în afara unei istorii sociale, iar viața unei societăți este sunta »condițiilor precedente«. Semnificația se încază într-un fluviu al depențrii: cadența absurdă și hiperdocumentată a venirii și destrămării. Procesul imprimării omului este istoria epuizării virtualităților sale».

Imi aduc aminte de Brașovul copilăriei mele, cel al decenului al saselea, de pină pe cartela și hainele pe „punete“, de grupul de pretenți și colegii de scoala elementară și de liceu. Acum, după mai multe de trei decenii, virtualitățile noastre sunt epuizate. Amem o istorie în spate și nu una dintre cele mai ferice, o istorie socială care ne-a împărtășit pe toate mediatanele și paralelele globului. Un grafician la New York, un organist la Hamburg, un arhitect la Frankfurt, doi profesori universitari la Paris, o doctorită în Canada, șefi ingineri în Brașov, un consilier preșidential la Cotroceni, un gazetar la Washington și... cel care scrie și este rînduri. Recitind îmi din seama că l-am uitat pe cel care a ajuns directorul unei uzine de automobile în Chicago și pe fata care a picat în Israel la terminarea licenței și a cărei urmă am pierdut-o. Român, soț, ebrei, unguri, secul. Român care au făcut școală primărie la „Honolulu“, unguri care au făcut liceul la „Saguna“, vorbind o limbă a copilăriei în care cuvintele românești se amestecau în mod firesc cu cele germane sau maghiare, iar meditațiile reciproce erau un lucru firesc de asemenea. Nu ne vom mai întîlni, mai mult ca sigur, niciodată

toți împreună. Simbola nu voi mai redea menirea aprinsă în casa colegului meu Schwartz, duminica nu voi mai urea, împreună cu Schuster, scara ipre orga de la Biserica Neagră, nu voi mai face niciodată împreună partea ortodoxă și catolică și evreiesc, nu voi mai asculta Bach împreună și nu ne vom mai saluta cu replici din Shakespeare. A rămas însă toleranța firescă ce se locuia și care trezore dureros în fața violențelor verbale (dar nu numai) la care, cel rîndăci, suntem nevoiți să atrăgă. Să asta nu în obscurenă publicații extremiste și, în mod totuși revoltător, chiar în Parlamentul României. Dar dacă primăvara atitudinii unor vorbitori și felul vorbirii lor, demagogie deținută, nu pot sănătă decât un zimbet de măldăcini. Doamne, că nu stiu ce spun, animozitatea pe care o exprimă o dată intervenția unui cîndințas traducător din limba franceză m-a înuit total. Naționalismul devînat care vine din partea membrilor unor anumite grupuri politice nu poate sănătă decât o legitimitate indignă, mai cu seamă astăzi, cind tendința de omogenizare a planetei e evidentă, cind nu nălucă regăsi prietenii din copilarie pe orice continent, cind dorința de a dialoga predominant asupra cîtei de monologu.

...Si avem chiar și Case pentru Înselarea Simjorilor, unde realizăm cu succese orice fel de Manipulare, False, Apariții, Imposturi și Iluzii...“ scria în 1627 Francis Bacon în „New Atlantis“. O asemenea casă pare să fi devenit și Parlamentul român. Pentru că nu văd de ce nu putem tolera înăudințat superior în limba minorităților naționale ori de ce paronurile indicatoare ale localităților nu pot să scrise în două sau trei limbi, în zone unde o conștiință aproape milenară impune acest lucru cu un firesc bun simț... Ochiul prietenilor mei din copilarie, ai celor răspândiți în totă lumea, dar și ai celor rămași aici, m-ar privi înăuditor dacă n-ar spune (și lucrul e valabil pentru orice om onest din lara asta) că apăsarea grosolană a pedaților naționaliști nu este decât una din formele prin care structurile comunitate încearcă să se mențină la putere. Să nu uităm că instigarea la violență e pedepsită de legile oricărui stat din lume și că distanța între Cotroceni și Ilava e mult mai mică decât își imaginează unii. Un parlament care face tot ce poate pentru a nu promulga prima lege care poate situa un stat în con-

certul democraților, și mă gindesc la legea proprietății, singurul motor care poate impinge o societate înainte, nu este altceva decât o casă și imposturi. Alegorile care se apropie vor face desigur corectă necesară, dar drumul nostru a devenit deja mai lung și mai greu. Iar responsabilită pentru asta nu sunt alii decât fostii nomenklaturiști aflați acum la putere și care fac totul pentru a ramane acolo. Depinde de votul nostru...

Dr. PAUL BINDER

PROTESTUL OILOR ISTORICE NEGRE

Nu-i ușor să trăiesc într-o societate care, confundind în folos propriu albul, te consideră iremediabil ca facind parte din categoria oilor negre. Această gînd mi-a fost trezit de o carte nu lipsită de calitate și interes, apărută în literatură imediat după decembrie '89: volumul istoricului năsăudean Teodor Tanco, Lumea transilvană a lui Ion Creangă. Excurs istorico-literar, cu un cuvînt introductiv de Petru Rezus, Cluj, 1990, 243, p. Sub răsunătorul titlu Virtus Romana Rediviva, Teodor Tanco a publicat deja sase volume de istorie locală, privind îndeosebi istoria granițierilor români din districtul Năsăudului. În acest din urmă volum, autorul pune în dispoziția celor interesati de literatură și de istorie rezultatele unor cercetări prevăzute de arhiva. Respirind opiniiile despre obîrsia maramureșană, brașoveană sau făgărașană a lui Ion Creangă, dovedește convinător că familia „Kranga“ descinde de la Ilva Mare de lîngă Rodna Veche. Strămoșii marelui povestitor moldovean au ajuns întră în Bucovina și apoi la Pipirig. În finalul cărții, Teodor Tanco stăruie asupra obîrsiei din Gladin de pe valea Șieuului și unor rude ale lui Ion Creangă și a altor personalități bisericești din Moldova, printre care Iacob Stamat.

Pînă aci toate bune și lăudabile, rezultate ale cercetărilor temeinice din arhivele Bistriței, păstrate acum la Arhivele Statului din Cluj. Dîncăolo de ele, atâtulatul făță de „renașterea virtuților“ îl duce pe autor la afirmații echivoce, gratuite sau accentuat subjective, care provoacă sentimente dezagradabile și a căror semnalare nu se pare îndrepătățită acum, cind o paten face. Astfel, se sugerează că teritoriile românești din Carpați și pînă la Tisa au trăit „o istorie unică, fragmentată doar de năvălirile altor popoare“ (p. 17), ceea ce echivalează cu a pune pe maghiari și sași alături de tătar și turci. Emigrarea românilor transilvăneni este posă simplist pe seama persecuțiilor religioase de după 1700 (p. 21) trecindu-se cu vederea că această „persecuție“ a dus la nașterea bisericilor greco-catolice, fără de care n-ar fi existat Sfânta Ardeală. Puțin mai departe ni se servesc inexacitate în legătură cu „cele trei națiuni“ dominante — secuască, săsească și ungurească — care ar fi reprezentă clasa feudală (pp. 30–31), evident exploatațoare, fără a nici se spune că tăranii maghiari și sași, la fel ca și confrății lor români, au fost excluși din „națiunile privilegiate“ care aveau înfele social, nu național. Din rîndul acestor „națiuni“ privilegiate au făcut parte cnezi maramureșeni, sau voievodii ai Transilvaniei de origine română, ca Iancu de Hunedoara sau Stefan cel Mare. De unde pornește interesul prezentării actualelor minorități naționale drept urmăre ale exploataților?

Continuind aceleași cliché-afilam, că de nouă religie greco-catolică ar fi profitat stăpînitorii străini de pămînt (p. 31), care ar fi înăspriți exploatarea, ar fi mărit birurile și astfel ar fi slabit unitatea de neam. Ni se pare foarte curios că această confesiune de contacte cu Occidentul și cu Roma a renăscut de la sine în urmă cu doi ani, fără a fi nevoie de intervenția „exploataților străini“, iar fenomenul nu are deloc efecte negative asupra unității de neam!

Se stie că districtul Năsăudului, cu valea Rodnei, a intrat încă din 1475 în stăpînirea orașului Bistrița, fenomen cu totul firesc în condițiile epocii ce conștiință. În toată Europa dominația feudaliilor și a orașelor. Considerarea drept „abuzivă“ a autorității

Bistriței (p. 33) este o aducere în contemporaneitate a unor stări medievale firești, o „răfuială“ gratuită peste secole. De parcă toți antecesorii, minoritarilor ar fi fost dintotdeauna dușmani ireducibili ai românilor, asupriți ca vocație, n-ar fi fost printre ei tărani, meseriași, carturari. De ce ar fi fost soarta tăranoilor români năsăudenii mai grea decât soarta altor tărani dependenți? Mai încoate textul aluneca spre opțiunile traco-geto-dacomanie, informându-ne că Rodna a fost un vechi centru minier din vremea dacilor (p. 42), ceea ce evident că n-are nici o legătură cu originea familiei Creangă. Selecțarea partizană a antecedențelor este evidentă. La fel de interesantă și fost informația că toponimul are origine slavă (truda-minereu) și că la 1241 minerii sași de la Rodna Veche au luptat împotriva tătarilor.

A servirea feudală a tăranoilor români față de magistratul Bistriței trezește emoția autorului (p. 45) care pare a nu ști că în același district trăiau în condiții similare tărani sași. Nu sunt ierarhi nici tigani. Acolo unde conscripțile îl amintesc, autorul folosește cu pudicare latinescul „zingari“ fără a spune lucrările pe nume (p. 46). În schimbi tot ceea ce au întreprins și realizat sașii din Bistrița reprezintă un „perfid instrument de dominare și de sănătă“ (notoum).

Vorbind de activitatea unui Tânse Tudoran, strămos al scriitorului Dorin Tudoran, autorul de care ne ocupăm nu ezită să arunce cu noroi asupra sașilor bistrițenii: „Stăpînirea străină nu-l uitase și nu l-a iertat, închindu-l cîțiva ani în Turnul dogarilor“. Oare de cîte secole are nevoie o colectivitate penru a scăpa de epitetul „străin“? Sașii trăiau în Bistrița de dimensiune de 1.200, ei au creat acolo numeroase valori de civilizație medievală, în secolul al XVIII-lea continuau să fie niște „străini“? La p. 81 mentalitatea autorului devine încă mai clară, strămoșii minoritarilor actuali fiind calificați drept „occupanți“. Atât apoi că nici una dintre conscripții n-a fost elaborată în interesul românilor, ci din rațiuni de stat și în folosul claselor și națiunilor dominante (p. 108). Înțit ne întrebăm cum de mai are autorul incredere în aceste izvoare scrise. În pofta faptului că domnilii de pămînt de la Bistrița erau niște mizerabili exploataitori, „vîluri străine“, români din zonă beneficiau de condiții favorabile de viață deoarece, după cum chiar autorul ne-o spune, „încă de-atunci, pe la 1750, aveau în pînă dascăli, preoți, judecători, școli și biserici, capetenii brave care minuiau ideile deopotriva cu satul, condieful ca și plugul, făurind o viață națională autentică, inclusiv culturală“ (p. 108). Curios cum toate acestea se petrecu sub călcău nemilos al „exploataților străini“! În anii dictaturii comuniste, au existat numeroase comunități de ale minoritarilor care nu aveau nici dascăli, nici preoți, nici judecători, nici școli în limba proprie, iar cărturari lor erau repartizați cit mai departe de meleagurile natale!

In comentariul meu am omis observațiile de detalii, carentele și scăparele privind nemilosii subiectul, insistind asupra concepției cărții în ceea ce privește istoria și rolul sașilor bistrițenii. Să aruncăm împreună o privire în casuta tipografică a cărții: 15. 12. 1989, deci o zi înaintea declanșării revoltei de la Timișoara. Cînd paginile cărții erau la tipar, soseau în jură primele ajutoare ale urmășilor „cotropitilor“ și exploataților străini, tara întreagă se încălzea cu energia dăruită de ei. În la vestea emigrării în masă a sașilor, foarte mulți români au luat poziție încercind găsirea de soluții care să contracareze fenomenul. Oare acești „buni români“ nu-vă vad pe sași drept urmări ai „vîlurilor“ exploatatoare, sau poate ignoră cele ce s-au scris și mai scriu încă despre istoria minorităților din România. Dacă tara poate beneficia în continuare de pe urma prezenței unor comunități de minorități, atunci cine mai are nevoie de cărți în care prezența lor istorică este barjocată sau în cel mai bun caz ignorată?

Cartea lui Teodor Tanco mi-a lăsat un gust foarte amar. Ea a îndeplinit în urmă cu trei ani „indicatiile“ ideologiei ceaușiste care cerea ca în cărțile despre Transilvania să nu fie pomenit rolul sașilor sau al maghiarilor, condamnându-se în același timp cu aspreme exploatarea de către ei a băstinașilor. Un asemenea paradox a încremat Teodor Tanco. Păcat de investigație îlăudabilă și cu rezultate pozitive pentru istoria literară românească, îmbinată cu asemenea context xenofob și desuet!

UN AN DE EXISTENȚĂ A ALIANȚEI CIVICE

La 15 noiembrie s-a împlinit un an de la constituirea Alianței Civice. În sala Muzeului de Istorie a orașului București, sărbătorită 16 noiembrie, la Reuniunea Aniversară a Alianței Civice s-au adunat membri fondatori, membri ai Partidului Alianței Civice, membri ai Tineretului Alianței Civice, simpatizanți, dar și lideri ai partidelor politice, lideri ai sindicatelor, ziariști.

In deschiderea reunii, Ana Blandiana a întreprins o lucidă analiză a ceea ce a însemnat un an de Alianță Civica, în contextul datelor economico-sociale ale guvernării din acest interval. In perspectiva apropiaților alegători, Ana Blandiana a arătat că de necesar este unirea opozitiei. In aceeași idee, d-l Mihai Sora a spus că atunci cind a luat ființă, Alianța Civica, în afara obiectivelor pe termen lung — refacerea societății civile — își propusese ca pe termen scurt să convingă partidele traditionale, P.N.T.-C.D., P.N.L., P.S.D., invinse în alege-

rile manipulate de F.S.N., de a și coordona acțiunile și de a prezenta un punct de vedere unitar.

Reuniunea Alianței Civice n-a fost doar „un popas aniversar ci și un in-demnă” ; așa cum spunea părintele Voiescu și anume, indemnul de a salva țara din dezastru economic dar mai ales moral. Cum opozitia deja și-a făurit un plan de acțiune, acela de a se uni într-un bloc comun în viitoarele alegeri, lăările de cuvint ale liderilor partidelor politice, și în special cea a d-lui Corneliu Coposu, au fost aplaudate inelung.

De la mitingul grandios de anul trecut din 15 noiembrie, cind pe stradă s-a strigat ALIANȚA E SPERANȚA am așteat acum la o reunire lipsită de acente festive, o reunire în care s-au făcut analize. Iudee, s-au propus alternative, s-a elaborat o adevarată strategie care să poată da continut devizii NU PUTEM REUSSI DECIT IMPREUNA.

Rep.

HOCUS-POCUS

După largă publicitate făcută de societatea „Crescent” unor premii împărțite de cîte 10 000 dolari care urmau să fie oferite unei personalități din toate domeniile culturii și după trimiterea unor adrese către Uniunile de creație, Academii, etc. pentru desemnarea a cîte trei candidați din fiecare domeniu, a fost în alătură și marcată și a premilor. De această dată însă publicitatea fazelor initiale a fost înlocuită cu o mare discursie, astfel că despre primele două rezultate — artele plastice și teatrul — doar cîte o mică stîrpe în radio, cîteva lauriști din domeniul teatrului : Andrei Șerban, anunțat fără ca astăzi, fără alte detalii cu privire la ceilalți candidați. Numai că stîrpele cu teatrul a fost a doua, urmă premiere fiind cea a artelor plastice. Aici, surprîză mare ! Nimeni din cel doi — reporterul radiotronic și un interlocutor neprecizat — nu a spus clar cine este laureatul ; în schimb s-au enumerați candidați propusi, dar cum ? Din cel săse artiști — trei propusi de Academia Mircea Spătaru, Napoleon Tiron Florin și trei propusi de Uniunile Artiștilor Plastici (Nicolae Pădurariu, Ion Muresan, Ana Lupșă), a dispărut din enunțul toamnei Nicolae Pădurariu, cel

care în comisia U.A.P. obținuse cel mai mare număr de voturi, unanim apreciat filial, în țară și în străinătate, ca un sculptor și desenator de excepție, de o serioasă cultură și o tinută profesională și umană de prim rang. În locul lui a apărut într-o cîteva zile a premiilor. De asemenea, propus de cine ? Oare chiar de organizatorii concursului ? Nu este vorba aici de propunerea în sine : Vasile Grigore este desigur un pictor cu renume, cota, mulți cumpărători în „high-society”-ul nostru și este celiv în televiziune și radio. Este însă vorba de procedeu ; a existat un regulament și un regulament se respectă. Să cine este, de fapt, plină la urmă, lauriștul ?

Întîmpărțirea acestui imi amintescă — involuntar — de acel concurs de frumusețe de pe vremuri, cind Miss România trebuia aleasă numai dintre reprezentantele provinciilor — Miss Moldova, Moldova, Bucovina, Transilvania etc., dar în ultimul moment apărea, dea ex machina, o domnișoară, frumuoșă desigur, doară care nimeni nu stia însă cind a intrat în concurs. (Amelia Pavel)

„Dictatura din ultimele decenii a îndepărta pe românii din Ungaria de etnia lor românească”

— Interviu cu domnul GHEORGHE PETRUȘAN, conf. univ., președintele Uniunii Românilor din Ungaria —

Recent a luate ființă în România o Ligă de împărtășire a intereselor românilor din Ungaria. Aveți cunoștință de ea ? Ce legături aveți cu Liga ?

In fond, cunoaștem cît s-a putut aflat din presa din România. Respectiv, unul dintre inițiatori, domnul Stelian Iosifescu din Oradea ne-a vizitat, nu de mult, relativindu-ne că la Conferință pentru drepturile omului de la Moscova, dinși doresc să inserie, pe ordinul de zi, situația românilor din Ungaria. Colaboratorul meu și-a înținut cu domnia sa și-i au cerut să nu declare nimic în numele nostru, protestând în privința reprezentării de către dumnealor a intereselor noastre. Socotim că este incompatible cu democrația că cineva să-și arole dreptul de a face declarații în numele unei minorități ce trăiește în altă țară. Nici măcar autoritățile ungare nu-și permit vreo ingerență în viața internă a minorității noastre. Nu-și poate imagina nimeni că, astfel, s-ar putea ajuta românilor care trăiesc în străinătate. Pot fi puși în dificultate, asta da. Dacă gruparea respectivă și-ar dori intr-adevăr să ne ajute, ar putea găsi alte forme, în cadrul relațiilor interrumane, alte mijloace. Spre exemplu, ar putea contribui la cunoașterea vieții minorității române din Ungaria — Întrucât cele mai multe referințe sunt caracterizate printr-o crasă lipsă de informație.

Românilii dispun de o organizație mondiașă, Liga Culturală a Românilor.

In luna martie 1990 am primit vizita unui grup de 30 de persoane, soții din partea Ligii Culturale. Să au manifestat dorința de a se întîlni cu noi și i-am permis fără a cunoaște intenția Ligii, re-

constituire după decembrie '89. Am găsit de cuvîntă că a-întîlni este important pentru noi, pentru că, am subliniat-o mereu, noi nu facem o politică de partid, noi ne propunem să ne ocupăm strict de chestiuni profesionale-culturale. Am dorit o viață culturală, avind drept conținut, o apropiere de cultura românească. Din acest motiv, viz-a delegației Ligii a fost folosită. Ulterior, și din acest motiv, am rămas stupefăt vîzând emisiunea de la TVR consacrată întîlnirii care a avut o anumită intenție și optică politică, augmentând dozele băile constatable în România. A fost părtinitor, unilaterală, fără față nu despre noi și cu altă mai puțină pentru noi și a îscăzut nedumeriri și nemulțumi. Probabil că astfel se explică și relațiile noastre... Interrupere.

Se află în primăjdie românilii din Ungaria ?

Dacă abordez problema din unghiul conservării identității de sine, voi afirma că ne aflăm în pericol, ca grupuri etnice. Numai că, motivele pericolului nu sunt cele clamate, cu voce stentoria, în România, susținându-se că politica ungară și societatea ne asimilează forțat. Sursa primejdiei este altă : se face că o astfel de colectivitate mică, de 20-25 de mil. de sufluri, trăitoare într-o lume care se privatizează, se confruntă cu o deosebit de gravă întrebare : cum își poate păstra conștiința originii, limba, tradițiile, care — în mare parte — sunt legate de un mod de viață rural, în lumea căreia se îndreaptă spre valorile civilizației burgheze urbane. Cu noi se petrece un fenomen similar cu cel trăit de ungurii din Burgenland (Austria), unde oamenii au preferat valorile superioare ale dezvoltării și civilizației celor proprii obști, socotite a fi arhaice și depășite. Politica din ultimele 3-4 decenii, situa-

ția creată în România, natura ei dictatorială au produs înstrăinarea multor conaționali de-al noștri de etnie românească. Pe măsură ce imaginea în lume a României de sub Ceaușescu devine tot mai sumbră, conaționalii noștri se îndepărtau din ce ce mai mult de basină lor.

Mulți, deci, s-au dezis de România lui Ceaușescu. În prezent, cum vă sprijini Puterea de la București ?

Din punct de vedere oficial, pînă în decembrie 1989, noi „nu existam”, noi „am fost descoperiți” după evenimente. La nivel guvernamental există un progres, ne-am putut întîlni cu reprezentanți ai guvernului de la București, atât în Ungaria, cît și în România. Ne-ai oferit sprijin, s-au pus temelii unor relații interpersonale. Evoluția este, însă, împiedicată de faptul că anumite grupuri doresc să se folosească de noi, în scopurile lor politice, în decursul aşa-numitei bătălii purtate de el împotriva naționalismului unguresc. Sunt factori care și-ar dori să dovedească că politica ungară ne maghiariează forțat, prin frustrarea noastră de drepturi fundamentale. Din păcate, dincolo de o cunoaștere superficială, de niste discuții duse în privință, n-am putut constata, din spate partea românească, o intenție serioasă în privința pătrunderii problematice — în timp ce intenția politică devine o evidentă.

Există deosebiri principale de viziune, în instrumentarea anumitor probleme ?

Bineînțeleș. Noi abordăm deschis foarte multe aspecte, asupra căror anumiti inteligențiali români nu sunt dispuși să se pronunțe. După opinia mea, ar trebui reexaminate unele din linile de forță ale istoriografiei române,

Se impune o conștiință națională, o ideologie mai aproape de realitate, corespunzătoare exigenței epocii moderne. Fără acestea, România nu se poate integra, organic, lumii occidentale. S-ar cuveni o strădanie în acest sens, pentru că a apărținut veacuri de rîndul sistemului de gîndire răsăritean, bizantin, atât destul de departe de valorile occidentale. Noi, românilor din Ungaria cultivăm, din aceste motive, valorile ideologice ale reprezentanților Școlii Ardeleane, acordindu-le o deosebită atenție, întrucât au reprezentat, pe de o parte, o ponte între români din Răsărit și Apus, pe de altă parte, între români și civilizația din Apus. Dincolo de faptul că fiecare și-a asumat religia.

Ați amintit de informații, dincolo de cazuile pomenite, cum se preocupă mass-media din România de dumneavoastră ?

Cu stîngăcio. Ineficient, as putea spune. În afara României libere și a altor cîteva publicații, părem a fi o armă din panoplia politicii și, neglijînd situația din realitate, se sustine cu tare că ne aflăm în etapa expierii. În schimb, se vorbește foarte puțin și cu răstălmăci despre cauze. Pe urmă, ni se reproseză că suntem prea puțini români, cu toate că noi afirmăm doar că nu ne putem asuma manifestările naționaliste extreme. Naționalitatea este un dat — dar nu o virtute. Se cuvine să ti-o asumi cu demnitate, să o cultivi și să o păstrezi.

— fragmente din interviul consimnat de BODO BARNA —
(prelucrat din „România Magyar Szó” / 5 noi. 1991)
Traducere și adaptare : T. SUGAR

HORVÁTH ANDOR

DEMOCRAȚIE ȘI MINORITĂȚI NATIONALE ÎN ROMÂNIA

(FAPTE, TENDINȚE ȘI PERSPECTIVE DE EVOLUȚIE)

— FRAGMENTE —

In imaginea despre România, în mai multe privințe contradicțorii, nu se intrevede, uneori, cu destulă claritate care sunt motivele pentru care se poate sustine cu indreptățire că, odată cu prăbușirea sistemului Ceaușescu, situația minorităților etnice a cunoscut un categoric revîrtere, îță cum se pot insuza prin cîteva reperă transformările pozitive:

— libertatea de organizare a făcut posibilă înființarea unor organisme proprii de protecție a intereselor, care pot milita la nivelul mai tuturor formelor (administrația centrală și locală, mass-media etc.) pentru acceptarea punctelor lor de vedere și a scopurilor specifice lor;

— în condițiile pluralismului politic, dispun de posibilitatea de a-și trimite reprezentanți în parlament, în care cel 41 de senatori și deputați ai minorității maghiare formează cea mai numeroasă grupare a opozitiei, pe lîngă ei fiind reprezentată majoritatea elilor minoritare;

— guvernul a adoptat o serie de măsuri având drept scop reintroducerea drepturilor minorităților etnice în administrația publică, în domeniul învățămîntului și culturii;

— societatea civilă, proporțional cu forță de care dispune și creșnător cu gradul propriu de organizare și capacitate să-și structureze, pe contraria propriei voințe, instituții menite să contribuie la îmbogățirea — prin conținut — a identității etnice, la afirmarea ei;

— se sporesc, în mod curent, legăturile organismelor sociale, instituțiilor de învățămînt și cultură etnice cu instituțiile și asociațiile înrudite care funcționează în țările cu limbă și cultură identice; se întăreste statușa dreptului de a le cultiva prin tratate și aranjamente inter-țărăi.

Realizarea acestor mutații decisive, referitoare la situația minorităților naționale nu înseamnă, deloc, epuizarea programului co-ș propune rezolvare, în ansamblu, a problemelor minorităților naționale. Să asta, în primul rînd, pentru că situația juridică a drepturilor lor nu e, nici pe departe, o operatiune încheiată; în al doilea rînd, elaborarea legilor care reglementează problematica în chestiune (Constituția, Legea învățămîntului) nu aduce, în todeaua, un pas pozitiv înainte, nu și propune, în toate cazurile, consolidarea și proliferarea acestor drepturi, cf. dimpotrivă, restrîngerea acestora; în al treilea rînd, pentru că în cadrul dezbatărilor politice ale programului anumitor organizații politice și ale celor găzduite de anumite mijloace mass-media, dobîndesc expresie și unele opinii ultranationaliste, de extremă dreptăț, intolerante, care pun sub semnul întrebării perenitatea și succesul procesului de democratizare a societății românești și, în cadrul ei, recunoașterea drepturilor minorităților naționale. Pe lîngă manifestările antisemite, de proveniență recentă, a apărut antimaghiarismul, de la primele luni ale anului 1990 — și nu conținente nici în prezent. În rîndurile care urmează, ne propunem să investigăm cauzele acestor situații, respectiv intențiile care se află îndărâtul acestor manifestări.

● Diversiunea, ca motiv politic

In luniile care au urmat căderii regimului Ceaușescu, numerosi publiciști, mai mulți analiști și realității românești au relevat detonarea, odată cu doborarea dictaturii, a unor uriașe resurse de mină și ură. Dictatura care a subjugat România în ultimele două

decenii a fost cea mai cumpătită din aria blocului est-european, en l-a săli pe cetățeni să inducre cele mai grele suferințe morale și privații economice; perspectiva unei schimbări era, cîte se poate de redusă, din acest motiv, amărciunea disperătoare era deosebit de mare. Constituția de la 22 decembrie 1989 a produs în rîndurile populației o euforie generală, dar, în scurt timp, s-a dovedit că mina poporului se poate lesne abate împotriva celor pe care îi socotescă ca fiind vinovați de slujirea obediță a vechiului regim și de înglodarea în mizerie — înainte de toate, nomenclatura, angajații poliției secrete (Securitatea). După 22 decembrie au fost omorâti doi-trei militari, dar semne mai amenințătoare ale atmosferei vindicative a maselor s-au arătat la 12 ianuarie 1990, cînd mai multe mii de participanți la miting au strigat „Moarte comunistilor”. (Accesul și a fost, fără îndoială, unul din momentele cele mai misterioase ale istoriei post-decembriste a României. În fond, a avut loc o ruptură între două personalități însemnate ale revoluției, Ion Iliescu și Dumitru Mazilu. Cel de-al doilea a obținut, prin incitarea spiritului maselor de demonstranți, ca Iliescu să aprobe secesarea, pe vecie, a partidului comunist în afară legii, măsură revocată a două zile, Mazilu se află foarte aproape de a-l depăsindă de conducere pe Iliescu printre un soi de puci, dar manevra nu i-a reușit; a și dispărut din viața politică a României.) Fie că se explică prin acest eveniment, fie prin altele rămase secrete înaintea opiniei publice, la doar cîteva săptămâni după 22 decembrie atmosfera consensului și concordanței naționale începusese să fie tulburată. În presă, prin luările de poziție ale anumitor politicieni și ofiteri, vocii disonante, elemente din care, încelut cu incertul, rezulta imaginea unei întregi campanii antimaghiare, bine orchestrate. Motivele sale principale sunt, de la bun început și pînă în ziua de astăzi, în mare, aceleasi, cel mult ele se pîmpletează, din vreme în vreme, cu noi calomii, de proaspătă extractie, ori dobîndesc noi accente, în corelație cu evenimentele la zi ale vietii politice internaționale. Înă cîteva dintre „leitmotivuri”:

— organizarea politică a minorităților maghiari din România nu cere drepturi, ci privilegi, din această cauză, programul său este periculos și manipulator, restrîngerea acestora; în al treilea rînd, pentru că în cadrul dezbatărilor politice ale programului anumitor organizații politice și ale celor găzduite de anumite mijloace mass-media, dobîndesc expresie și unele opinii ultranationaliste, de

extremă dreptăț, intolerante, care pun sub semnul întrebării perenitatea și succesul procesului de democratizare a societății românești și, în cadrul ei, recunoașterea drepturilor minorităților naționale. Pe lîngă manifestările antisemite, de proveniență recentă, a apărut antimaghiarismul, de la primele luni ale anului 1990 — și nu conținente nici în prezent. În rîndurile care urmează, ne propunem să investigăm cauzele acestor situații, respectiv intențiile care se află îndărâtul acestor manifestări.

— în județele în care populația maghiară este majoritară s-au comis, după 22 decembrie atrocități fără precedent: au fost macelăriți, într-un chip bestial, zeci de bărbați, femei, copii de etnie română;

— în taină, se primesc armăe provenind din Ungaria, se fac pregătiri pentru un război civil și, în colaborare cu armata ungărească, pentru ocuparea Ardealului;

— punindu-se accentul pe lorinca autoadministrație locală și a autonomiei culturale se vizientează, de fapt, ca scop real, federalizarea României, care ar constitui doar primul pas făcut în direcția dezmembrării, a îchidării integrării teritoriale a țărăi;

— țara este ponegrăță — de către reprezentanții lor — în foruri internaționale;

Instrumentele tehnice ale jocului politic

Sunt motive care apar și resparg, sub formă mai blînde — mai aspre în circa 23 din presa românească, de luni de zile, fără ca ele să fie argumentate cu nici o dovadă, o probă obiectivă, de netăgăduit. Publicații de orientare de dreapta, cu un tiraj considerabil, le etalează, fără conținere, în cele mai „pitorești”, dar și atroc, prezenteri, împărându-le cu zvonuri sinistre, cum ar fi de pildă, assertiuni că accidentele petrecute în unități industriale (explozii, spre exemplu) sunt dovezi ale acțiunilor teroriste ale maghiarilor. Articolele respective conțin nu doar calomii, ci și amenințări directe.

Caracterul diversionist al campaniei antimaghiare este evident, după cum tot evident și și faptul că între această campanie și caracterul confrictorului al vieții politice de după 22 decembrie se află o strînsă corelație. Unul din aspectele sale relevante: înășă cotitura de la 22 decembrie și schimbările formării conducerii naționale împărtindu-le cu zvonuri sinistre, cum ar fi de pildă, assertiuni că spălăriile petrecute în unități industriale (explozii, spre exemplu) sunt dovezi ale acțiunilor teroriste ale maghiarilor. Articolele respective conțin nu doar calomii, ci și amenințări directe.

În primele luni ale anului 1990, situația politică a țărăi era destul de labilă. O parte a populației care a răsunat dictatura își exprimase, prin demonstrații de stradă, lipsa de încredere în noii conducători ai țărăi, bănuindu-i de o prezervare a regimului comunist și de acapararea revoluției.

Popularitatea partidelor tradiționale reînființate în condițiile pluralismului proclamat (Partidul Național Liberal, Partidul Național Tarănești — creștin și democrat) pare că sporește vertiginos. Se stă că — mai devreme sau mai tîrziu — vor trebui organizate alegeri, de rezultatul lor depinzând continuitatea puterii politice propulsate din revoluție. La 22 aprilie începea demonstrația permanentă a tineretului, în Piața Universității, ocupată. La 26 mai, candidatul la președinție, Ion Iliescu, respectiv Frontul Salvării Naționale, transformat într-temp în partid, ieșe victories în alegeri. La 13 iunie, Piața Universității este evacuată. La 14 iunie minorii își fac apariția în București, Politica „milini forte” izbindse.

Se cuvine să mai notăm că în perioada de 18 iunie ce a trecut din decembrie 1989 nu doar minoritatea maghiară a fost tinta unei asemenea campanii în presă și în forurile vieții politice. În mare, cu acuzații și calomii asemănătoare, au fost „grăduitați” cel mai reputat disident al defunctului regim (Dolina Cornea, Mircea Dinescu, Ana Blandiana, Tókés László), conducătorii partidelor „istorice” — ulterior, de opozitie —, reprezentanții intelectualității cu priză la public, corifeii, fruntașii noilor formații politice și grupărilor — miscărilor — sociale, capii numerotii parti de țară (județul Timiș) sau ai anumitor localități (comuna Săpina din Maramureș), ba mai mult

chi și unii în
final cu seamă a
culturii). Acuzații
identice — trecută
multe date compo
In solda unei ag
tive și pregătire
lenă, a nouului
cei care pun în
teritoriul să tă
manișii naționali
mână.

● Războiu

S-ar putea afirma
1989, în România
liberă, neconzul
libera exprim
cîntă, fiecăruia
punzător penru
adevărat, dar nu
că în acest războ
cu împrejurările
anumite intenții
tode. Intenția es
magini despre in
pini publică a c
politica trebuie
afirmă, că
afirmă despre d
dădea cîstig de
pusea de cele m
matice.) În priv
constă în voîntă
principiul că d
cei buni, adevăra
veridici ai inter
cind de partea c
torii, dusmani și
care seamăna iz
gandistic propri
Se cuvine, aici,
punem de o ev
exactă asupra re
eficiență a camp
toate că se po
cauze sociale și
analiza mai joa
Au protestat împ
cu timiditate, apă^r
multă hotărîre —
reprezentanți al
ne, care î-ai re
divisionist, dev
cel care volează
logic, un altia al
rea drepturilor, i
maghiară — și
si reciproc ader
tem marilor unu
și în chestiunea a
bulu să mai adă
zentărilor min
parlament a re
tea nepărtititor
acuzelor proferat
norității) sunt n
brii acestor min
orici, cetățeni l
nu au alt scop
stituitorii democ
cuvine să mențio
rișmul nu este o
opinie, de ură, n
nifestă acolo un
timplările și tră^c
zecit mai fișă
sint oglindire ele
tele politice. Este
anumită încarcăt

Evident că
este identificare
versiunii. Ar fi
de care noi nu d
sus de orice înd
1989, viața poli
două infățișări :
noapte. Autorul
ferestă să nu c
heismului, drept
clară doar at
doveză de bună
gere democratice
tici și publicistice
care acestea le f
acceptă numai c
rente, opinia că
nile mai sus în
unor acțiuni c
unor forțe de e
fasciste.

● O cauză
intereselor

Nu ne am
unul document
judecății P.C.R.
vizează transform
nice a orașului :
prinde măsurări
numărul români
de curind, pe ce
nie maghiară. Fă
te sări și dreptul
stat de a se sta
acolo unde dore
credem că este
In ultimii 45 de
urbанизare su
rile din orașe,
ayt drept corol
transformarea pr
ile existente în
și, implicit, dis
bru plămădit în
tră românilor stab

al guvernului și Pleșu, ministrul erau, aproximativul, cu foarte atâtore; se află și strâns; plănuință, prin vînă; cooperarea cu secol integrată scurt; sătul: sătul ro-

ne ale tării, normele conviețuirii dintre diferitele etnici erau necunoscute, norme care încuclaseră de-a lungul istoriei în indivizi anumite reflexe ale întregerii și stemei. Pînă în anii de după cel de-al doilea război mondial, în Ardeal, era un obicei al locului că cel care trăiau pe acele meleaguri să vorbească, reciproc, limbile etnilor. S-au schimbat proporțiile, s-au schim-

bat și obiceiurile, deci acest proces dobindind încă o turără negativă atunci cînd, cu începere de la mijlocul anilor '70, propaganda naționalistă română, să înțeleagă, ceea ce a avut ca efect, pe de o parte, izolare — unifacă de ceilalți — a sinilor trăitoare în Ardeal, pe de altă, încuclarea în populația românească a unui anume sentiment de superioritate, a unei

partea autorităților, care-l avantaja și primeau locuințe, puteau conta pe o rapidă ascensiune profesională. (Acestă formulă generală nu se referă, firește, la poziția subiectivă a fiecărui individ.)

(Studiu seris pentru o reviză americană de sociologie, iulie 1991)

— Va urma —

Traducere de T. SUGAR

extelor

și, după decembrie a născut o presă și a fost acceptată opinie". În consecință, pe sal, răsmătările sale. Este item omite faptul că extelor se poate fiu prezență unei unei anume mereuare unei noi lăs, încuclarea în o- ceea ce se se il. (Acestă logică să celul care dis- cule canale infor- metodel, esență ei a divide, pe baza parte se situeză atrofii (exponenții și naționale), pe lăs cel răs, trădă- si. E un manieism cu tehnica propa- leologiei totalitare. observație: nu dis- re, de o imagine astfel, gradul do- și antimaghiare, cu presupune — din ice, pe care le vom că a avut succese, va el — mai întâi din ce în ce mai baii cei preștiogi- lectualității româ- scut caracterul și idu-le împede că noeratia, devine, astfel pentru apărare de minoritatea ices postulat este. (Mai nou, sin- nomen asemănător emișimului). Tre- n: evoluția repre- și maghiare în să convingă par- opiniile publice că ipotiva ei (a mi- măiate, că mem- și, adem- și al statului și că consolidarea in- și. Deopotrivă, se și că potrivit expe- nem, antimaghi- iesferă, o stare de astăi că nu se ma- măni și moghia- iod traditional. In- realități sunt în- fi de felu: în care presă și în dispu- și un semn cu o

mai dificil demers igini autorilor di- ccesare informații, nem. Dar, mai pre- i: după decembrie românească are de zi și una de- zentul studiu se în păcatul mani- tru care poate de- nu poste lăs ca lăs și de convin- e oamenii poli- oar declaratiile pe tot astfel nu poste jenei unor ana- nomele pome- numai roadele erate apărind smă dreptă, neo-

socială —

vergente

d de aci, licitația oră de Comitetul eg, în anii '80, care ia componentă et- Mureș, și care cu- tonizante pentru ca să-1 înțeală, cit locuitorilor de etno- ială, nu se pos- tătenilor vremul pe teritoriul tării. Dar, în acest caz, ba despre altceva. Industrializarea și numărul locuitor- si proces, însă, a în Transilvania rtilor dintre etni- ională coabitară umul echili- ir de secole. Pen- colo din alte ro-

GABRIEL ANDREESCU Naționalismul șovin: O CUNOSCUTĂ

Ce nu este naționalismul? Mare perversiune a naționalismului șovin constă în a fi contrariul a ceea ce se pretinde — deci contrariul intereselor naționale, contrariul progresului economic, contrariul aspirațiilor spirituale ale naționii. Oriunde să se manifestă în acest secol — Germania, Japonia, Iugoslavia de astăzi (sau de ieri) — psihologia naționalistă a facea numai rău. Preocuparea micilor comunități pentru destinul lor (din care a rezultat, printre altele, recenta liberalizare a tărilor baltice) nu constituie un exemplu întricuit naționalismului șovin nu se concentrează pe identitatea comunității proclamate: el nu face decit să îl limiteze, să agresize identitatea altora. Cu alte cuvinte, naționalismul șovin nu este tradionalism. Modul în care s-a sărbătorit acum un an zilea de 1 Decembrie, apoi comemorările de genul: al II-lea și al 123-lea an... (date de un caraghios invinsator) a scopit, impins în derizuire simbolurile românești. Stilul naționalismului fanfaron afectează tocmai identitatea spirituală de care se face astăzii cauz. Naționalismul șovin nu dă prioritate valorilor collective. Din contră, el se adreseză mai întotdeauna indivizilor: celor autoritari, aventurierilor, paranoicilor și frustraților. Cările tipologii umane aparțin acestor politicieni de operă — Radu Ceonea, Vasile Mois, Gh. Dumitrușeu? Cum de aci ajuns ei să ne exprime și să decidă care ne sănătățile naționale? Ce serviciu pot să ne aducă elucubrațiilor, alături de manifestările României Mari și ale Vrei Românești? Naționalismul șovin nu este o resursă socială, ci un mecanism de epuizare a energiei sociale. Ce ne promite astăzi curențul naționalist? Trecerea în ilegalitate a grupurilor care apără drepturile omului și ale minorităților ori a celor care stimulează relațiile umane cu Occidentul, tratate drept grupuri cu activități antiromânești! Îngroparea unei părți din ce în ce mai mari din bugetul național la Ministerul de Internă, la Ministerul Apărării Naționale ori la S.R.I. ! Crearea de tensiuni la frontiere, deteriorarea relațiilor noastre internaționale, blocind exact acea afirmație a societății românești ne care o reclama demagogie! Nu acestea sunt mijloacele de a asigura României un loc mai devenit în lume. Cine este astăzi naționalist este, în fond, împotriva intereselor naționale.

Problemele minorității sunt problemele majorității. Ca și în oricare alt loc din lume crucia naționaliștilor nostri s-a îndepărtat împotriva minorităților etnice (a maghiarilor, tiganilor ori evreilor), religioase (a grecocatolicilor). Au fost auxiliile glasuri scandaloase din cauza românilor care vorbesc despre dreptul la specificitatea altă. De ce nu se ocupă el de drepturile românilor? Să, într-adevăr, se ridice întrebarea dacă nu ar trebui să ne ocupăm noi, români, în primul rând, de problemele noastre, ale majorității. Să intr-adevăr, ar trebui. Numai că problemele minorităților sunt și probleme ale majorității. Situația minorităților într-o societate reflectă, de aproape, gradul de toleranță de civilizație, al populației majorității. Legile care apără grupurile mici de arbitria grupurilor mari apără și majoritatea de rău care poate lăsă nastere din ea însăși împotriva ei însăși. Din această cauză lumea modernă a făcut din drepturile minorităților un criteriu esențial al democratiei. Dacă dorim să trăim în democrație, amintim trebule să acceptăm standardele occidentale în domeniul. Nu am avut noi ocazia să remarcăm această legătură și într-o manieră negativă? Refacerea structurilor Securității dinuă violențele de la Tezaur. Mureș ne-a alini și pe noi și pe maghiari. Pierderile de credite, datoră vendeților colective împotriva tiganilor se calculează în dolari (ECU, mărci, franci, yen etc.) ne fiecare cap de locuitor, indiferent de obisnă lui. Lăsând însă la o parte aspectele mercantile, chestiunea imaginii pe care o avem în cîința celorlalți (importanță numără indirect) rămîne întrebarea de fond: ce respect pentru propria identitate dovedește comunitatea care are

constituție a menirii. Cel care se mutau în Transilvania, mai cu seamă intelectuali (profesori, medici) se stabileau acolo cu credință că dă curs unei îndatoriri: imboldătind proprietățile etnice din Transilvania, contribuau la consolidarea idealului statal român, cuprinzind și assimilarea minorităților etnice. În raport cu acestea, au beneficiat și de o preocupare din

însă hipnotizări. Nici una dintre forțele politice (cu excepția Aliantei) nu a făcut din naționalismul șovin un suport sistematic al politicii sale. (P.A.C. omite, în continuare, să includă printre documentele sale Declarația asupra minorităților etnice, de limbă și religioase votată la Congresul A.C.) În fața unei diversiuni atât de primitive, cum este Raportul asupra evenimentelor din Harghita, parlamentarii partidei de opozitie s-au comportat ca și cum ar fi fost posibil să intellegă în mod greșit natura acțiunii. De altfel membrii P.N.L., P.N.T.C.D., M.E.R. și Comisia parțială au semnat, totuși, Raportul. Să nu se realizeze oare că nu minorității sunt vizati în primul rind, ci democrația? Să nu se realizeze că de periculoase sunt aceste jocuri elnic? În vara anului trecut, pe cînd începusă să cochetez cu Vatra Românească, Petre Roman a fost avertizat că lui insuși îi va fi contestată calitatea de român. Lumea a asistat la campania pe care a dus-o România Mare împotriva premierului, înaintea căldurii sale, dar mai puțini și cum a fost el zgăduit acum cîteva zile în elădarea Parlamentului cînd a cerut membrilor F.S.N. să fie mai atenți cu votarea articolelor de Constituție anti-minoritară. (Milne va veni probabil rîndul lui Radu Căpătanu, ori a celorlalți exilati care acceptă relaxații jocul duplicitării.) Frontul a fost înghesuit de Vatra Românească înainte de a se vedea contrins de necesități post-electorale. Ne

Gheorghe Caleanu, 1991

să fi obligat să adauge una la adresa lui Tromi. Mai există, apoi, o explicație profană pentru astfel de asimetrii: dacă limba română este accesibilă și maghiarilor, nu același lucru se întâmplă cu limba maghiară, în ceea ce îl priveste pe români. O astfel de limitare ar trebui însă depășită, cu orice efort, dacă, totuși, problema nu să arunce, oricum, în mod diferit. Este firesc că noi, români, să ne preocupăm în primul rînd de păcatele noastre, așa cum maghiarii (ori celalii) ar trebui să fie interesați de păcatele lor. Nici unii nu au excusat, pînă acum, în intransigență față de excesele conaționilor — maghiari, indiscutabil, cel mai puțin — și astăzi ar sugera că întransigență față de șovinism ar mai putea fi, pe viitor, o soluție la criza naționalistă.

Nationalismul face ravagii în Iugoslavia. O recrudescență a naționalismului se manifestă și în Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Bulgaria, U.R.S.S. Accidentele etnice sau răstăci se înmulțesc și în Europa de vest. Putine lucruri sunt asemănătoare de Conținent, astăzi, cu starea de dinaintea celui de-al doilea război mondial, dacă astăzi nu înseamnă că nationalismul se îl limită doar la convulsii locale. Într-o lume în care dislocații ideologici, pierderea iluziilor sociale se adaugă tensiunilor ecologice, economice, ori demografice, nationalismul șovin are forță de atracție specifică soluțiilor paranoice. Comunitățile minoritare, asociații pentru drepturile omului, militanți și intelectuali singulari vor aminti și în continuare de acest pericol. Dar numai o mișcare de masă, o forță politică rațională, va putea opri bulgărele de zăpadă.

trezim, în urma acestei conexiuni dintre extremism și Front cu victoria deplină a vechii categorii de exercitanți ai puterii în cadrul structurilor politice (F.S.N., P.U.N.R., R.M., P.D.A.R. etc.), în cadrul Administrației și, probabil, al economiei. Că ultimele bariere au căzut ar trebui să fie, pentru totuși, evident. Să nu ne mai mirăm că Dan Marian se joacă de-a numărătoare în Parlament: sau că Alexandru Bărlădeanu cere să se revocă regulile votului parlamentar; sau că legile de bază ale democrației, Constituția și Legea Administrației Locale sunt jignite expresii ale obținutății politice; sau că generalul Keller se joacă de-a războului în centrul Ardealului.

Nationalismul face ravagii în Iugoslavia. O recrudescență a naționalismului se manifestă și în Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Bulgaria, U.R.S.S. Accidentele etnice sau răstăci se înmulțesc și în Europa de vest. Putine lucruri sunt asemănătoare de Conținent, astăzi, cu starea de dinaintea celui de-al doilea război mondial, dacă astăzi nu înseamnă că nationalismul se îl limită doar la convulsii locale. Într-o lume în care dislocații ideologici, pierderea iluziilor sociale se adaugă tensiunilor ecologice, economice, ori demografice, nationalismul șovin are forță de atracție specifică soluțiilor paranoice. Comunitățile minoritare, asociații pentru drepturile omului, militanți și intelectuali singulari vor aminti și în continuare de acest pericol. Dar numai o mișcare de masă, o forță politică rațională, va putea opri bulgărele de zăpadă.

RENATE GÖCKLER — TIMOȘENCO

RETRAGEREA GERMANILOR DIN ISTORIA ROMÂNĂ

La Frankfurt/Main s-au comemorat într-un cadru față de la 850 de ani de la așezarea săsilor în Transilvania. Nu a fost oare o alegeră nepotrivită a locului sărbătoririi?

Nu, nu argumentă participanții, de vreme ce majoritatea germanilor originari din România (deutsche) trăiesc acum în Republica Federală Germania. Anul trecut au emigrat peste 100 000 de germani din România, anul acesta încă aproximativ 20 000. Se apreciază că în momentul de față mai trăiesc 70 000 de germani în România, dintre care o parte va mai emigra. (În anul 1938 numărul lor se ridică la 400 000 la sfîrșitul anilor '40 numărul lor se înjumătățise, iar în anul căderii lui Ceaușescu, 1989, mai erau 200 000 de germani în România.)

Această avalanșă de emigranți se explică prin faptul că după decembrie 1989 au căzut barierile burocratice din calea emigrării. În același an emigraseră anul 12 000–13 000 de germani pentru care Ceaușescu incasa pe cap de emigrant de la guvernul german federal 8 000 DM. Aprobarea de a emigră se obținea după anii lunii de așteptare. În ultimul timp, Securitatea întreținește o rețea de intermediari care în schimbul unor sume mari de bani să aducă substantiale facilități emigrantei.

Ciți germani au emigrat din motive familiare, politice, economice sau cînd nu se stie — o asemenea statistică este greu de făcut pentru că doar obiceiul nu se declară motivele reale ale emigrării. Nedreptățile indurate după cel de-al doilea război mondial din cauza apartenenței la această minoritate și lipsurile materiale (care încă afectă pe toți locuitorii României în afară celor privilegiati de regimul comunist) încă determină să aleagă calea amără emigrării. Aici, în România majoritatea germanilor nu mai întrevad nici o speranță, nici un viitor pentru comunitatea lor alti de unită altădată prin tradiții și reguli de convietuire uneori răzdejudecate, păstrate încă din evul mediu și care îl confronță un fel de autarhie. În sec. XII sasii au colonizat Transilvania din motive economice dar și pentru că îi se garantase libertatea socială, religioasă și politică. În sec. XVIII în Banat, în Dobrogea, în Bucovina și în Maramureș au fost colonizați săbi și tineri.

Destrămarea comunității germane din România a început după 1945, cind în urma celui de-al doilea război mondial o parte a germanilor de aici s-a refugiat împreună cu trupele armate germane în retragere. Deportarea germanilor din România — care comituie o diseminare politică mai curind decât una etnică! — a dus în continuare la destrămarea "famililor", pentru că din URSS, unde au fost deportați 85 000 de germani din România la "muncă de reconstrucție", o parte a bolnavilor a fost transportată în Germania de Răsărit, care era sub ocupație sovietică. De aici unii nu s-au reîntors în România de teama represiunilor și s-au refugiat în partea vestică a Germaniei, în RFG. Culpabilizarea etnicilor germani — indiferent dacă făcuseră sau nu parte din organizații fasciste — a dus la exterminarea unei părți a minorității și la orderea inerderii în statul care a permis acest lucru. Mai mult s-au întors dinăuntru 3 ani de muncă forțată cu sechete ale bolilor sau invalizi. Depare de fata națională au murit peste 28 000 de germani măcinați de boala și din cauza subnutriției sau din cauza accidentelor de muncă. Deși ordinul deportării prevăzuse doar femeile între 18–30 de ani, erau nu au în îngrăjdare copii mici, și bărbații între 17–45 de ani, în multe cazuri aceste limite de vîrstă au fost încălcate și au fost deportați și bărbații, bolnavi, mame cu sugari sau femei însărcinate, feti și băieți sub 17 ani. Peste această trumă care î-a afectat psihic și fizic deopotrivă, familile afectate nu au trecut nici în prezent. Să nu există o familie care să nu fi psihic și fizic deopotrivă, familile afectate nu au trecut.

Săbii băniteni au indurat un dublu calvar: abia întors din U.R.S.S. din deportare, au fost trimiși în 1951, cu domiciliu forțat în Bărăgan, lăsat sub cerul liber, fără adăpost. După 1945, germanii din România au fost depozitați de către lor, de pămîntul lor, de astere, fabrici, incit să rămână fără mijloace de subsistință economică. El erau considerați drept "dusmani ai poporului" și "criminali de război". Prin extinderea decretului-lege 118/1990 fășii de portaj primite pentru fiecare an de deportare către 200 de lei. La astăzi se estimează daunele materiale care îl se suvin. Dar ciți au murit deși și nu mai beneficiază de același despăgubiri, care nu au fost acordate de toți parlamentarii actuali?

Și noi vrem pămînt

După căsătoria lui Ceaușescu, s-a creat Forumul Democrat al Germanilor din România (FDGR), care promovează interesele acestelui minoritar pe teritoriul politic, cultural, social și economic. S-a dovedit deja utilitatea acestelui organizații, care nu este încă privată de toți români și cu ochii buni, pentru că este constituită pe criterii etnice. Forumul este un partener de discuție al guvernului din România și din Germania, al asociațiilor de binefacere sau ajutorare din străinătate și c.c. FDGR a primit ajutorare materiale substantiale din Germania și Austria pe care le administra său le împarte membrilor săi. Este vorba de medicamente, alimente, utilaje, îngrășaminte sau sămânță pentru agricultură, de cărți și publicații în limba germană, mobilier, aparate de birou etc.

Poate economic, FDGR a reușit o victorie în Parlament la introducerea în legea fondului funciar a unui articol (art. 36) care îl privește direct pe germani, accusați să facă abia după insistențe aprige și indelungă. Acest articol specifică: germanii vor primi pămînt dintr-o rezervă de pămînt creată tocmai în acest scop (rezervă care oricum se află doar ne pămîntul fostelor z.a.p.u.r.i). În unele localități, români și-au opus crearea

sau majorătil acestei rezerve de pămînt (acest lucru se face reducind proporțional suprafațele cuvenite celorlalii vîtori proprietari de pămînt). Multă români au uitat că ei au intrat în c.a.p.u.r.i tocmai cu pămîntul pe care l-au primit în 1945 și de care au fost deposedați, germanii. „Vol n-ai venit cu pămînt din Germania cînd și-ai fost colonizați, deoarece ai primit pămînt acum?“ s-a audiat în unele părți din Transilvania voici nemultumite. Legea este foarte clară și ea este una pentru toate comisările care au aplicat legea fondului funciar, desă în practică multe au interpretat legea cum le-a convenit lor (să din rea-voință?).

Lipsește încă o statistică a suprafețelor de pămînt de care vor dispune germanii, dar nemultumiri au fost semnalate presei în limba germană sau FDGR din mai multe localități. Acordarea celor 18 ha de pămînt persoanelor îndreptățite este mai curind o excepție decât o regulă cînd este vorba de germani, motivându-se acest lucru prin mărimea insuficientă a rezervelor de pămînt. Unii primari recurg la argumentul că în alte localități germanii se îl primit mai puțin pămînt decât în localitățile pe care ei îl administrează, sau că să fie mulțumiti cu suprafețele acordate. În alte localități, germanii se pling că au primit pămînt în zonele cu soluri puțin productive pietroase. De acțiunile care îi se cuvin unora în actuala IAS urjă nu se susține o vorbă — deocamdată!

Un alt articol al legii fondului funciar îl afectează pe germani — de fapt, pe emigranții care nu și vînd gospodăriile din România. După un an de la emigrare și do-

greze, ei trăiesc cu frica în viață de eventuale atacuri asupra lor. De fapt, nu doar germanii bărbiți și nepuținciosi au fost atacați în propria lor casă și iefuiți și maltratați. „Vecinătățile“ — o formă de organizare socială tradițională a germanilor care acordă sprijin în caz de nevoie sau în cazul deosebite membrilor ei — s-au desfășurat în multe localități. Modelul „vecinătăților“ a fost preluat în Ardeal de comunitățile românești în unele localități unde locuiesc sau locuiau germani. Acum „vecinătățile“ românilor îi primește pe germanii care doresc să îl se alăture.

Atât Bisericiile (evanghelice și catolice), cât și FDGR (cu ajutorul oferit de RFG și de Austria) se preocupează de amenajarea unor cămine de bătrâni nu doar în marile orașe (Sibiu, Brașov, Timișoara) ci și în localitățile mici. Acele cămine au fost înființate la Bacova, Fiser, Atel și Turnisor. (Ocroșirea bărbinilor are o bogată tradiție în Ardeal, cel mai vechi azil de bătrâni se află la Sibiu, fondat în 1292 și care se află și azi în aceeași clădire.) Pentru bărbinii să-și discute și un alt proiect, cel al locuirii în comun în clădiri special amenajate a căte 5–7 persoane valide care se gospodăresc împreună și unde personalul de ocrotire intervine doar în mod sporadic.

Identitate și toleranță

La Timișoara și la Sibiu funcționează un serviciu numit „Masa pe roți“ (Essen auf Rädern) prin care abonații (bărbinii, bolnavii) primesc o dată pe zi o masă caldă compusă din trei feluri de mâncare la un preț acceptabil (diferit în funcție de mărimea pensiei abonațului). Din păcate, acest serviciu nu se poate extinde în toate localitățile și nu se poate mări numărul abonaților peste o anumită limită. În continuare comunitatea germană caută soluții pentru ameliorarea dramei bărbinilor rămasi singuri.

Lipsa cadrelor didactice calificate (mai ales în mediul rural) ridică mari probleme invățămîntului în limba maternă. Scările cu limba de predare germană au o lungă tradiție în Transilvania, unde chiar și în sate mici existau scările deja în sec. XII. În sec. XIV scările au avut în urma reformei al cărei exponent marcat a fost Johannes Honterus. La Sibiu, Brașov, Mediaș, Sighișoara și Timișoara există încă licee cu predare în limba germană cu o bogată tradiție și care au dat lumii mari spirite ercaioare. Pentru a garanta accesul copiilor germani la scările cu predare în limba maternă s-au creat în unele orașe și comune astăzii numite „scările de centru“ (Zentrums-schulen), unde învăță copiii din localitățile vecine (adușii zilnic de autobuze speciale ale FDGR conduse de regulă de preotii din aceste localități) sau care locuiesc în internești deosebiți în ultimul an (sau existente dejă). Din Germania au venit anul acesta 27 de cadre didactice și 2 din Austria care predau în scările sau scările cu predare în limba germană ca să suplinescă lipsa stringență de profesori. Dar nici în viitor această cifră nu se poate depăși, chiar dacă să găsești amatori, pentru că ei sunt plătiți de guvernul german. Multe familiile cu copii de vîrstă scolară se hotărăsc să emigreze învoindă locuind împreună cu scările cu limba de predare germană în localitățile lor, iar soluția navetei sau a internaționalului nu-i multumescă.

Deja Ceaușescu incouragează emigrarea cadrelor didactice și a preotilor germani, toți pentru a-i priva de liderii spirituali, pentru a lăsa comunitatea germană în derăudă, ca o formă fără pastori. Prin lege a fost și este garantat invățămîntul în limba maternă a minorităților, dar posibilitățile practice de a-l asigura sunt reduse drastic pentru minoritatea germană încit cu grec se poate spune că tuturor copiilor le este asigurat accesul la invățămîntul în limba maternă.

Păstrarea vestigilor istorice (architectonice, artistice, literare etc.) va rămâne în sarcina celor care nu sunt hotărăni să emigreze, dar în același timp ea revine și autorităților guvernamentale cu responsabilități în acest domeniu și ea poate fi asumată și de asociații culturale nonguvernamentale. Ar fi placit ca moștenirea culturală a trecerii germanilor pe aceste meleaguri să se destrame fără urme și nimic să nu amintescă de civilizația lor.

Foarte puțini emigranți germani se vor întoarce în România. Poate se va găsi o soluție ca el să stea cu un prieten în Germania și cu unul în România, cum se exprimă un parlamentar bavarez deunăzi la o sesiune germano-română, sublinind că acest „capital uman“ ar trebui folosit mai eficient de ambele părți ca o sursă de legătură, atât în economie, cît și în cultură, pentru că răspînse nu numai limba română, ci pentru că cunoștințele mentalitățile și obiceiurile (balcanice?) din România, care de multe ori rămasă doar ne cunoscute.

Minoritățile au nevoie de un sprijin activ din partea statului în care trăiesc, au nevoie de drepturi speciale pentru a-și putea păstra identitatea — chiar dacă acest lucru nu este agresat de mulți parlamentari actuali care au creat un curent de opinie nefast în rindul populației majoritare, ultimul ce conține documentele semnate de România la CSCE la Helsinki și Copenhaga. Aceste prevederi, rămasă literă moartă dacă români nu manifestă spiritul de toleranță și înțelegeri față de minoritățile concomitante care reprezintă 21% din populație. Ar fi placit ca manifestările de șovinism, nationalism, rasism

bindirea cetățeniei străine, terenul pe care este casă și curtea săracă treacă în proprietatea statului român. Deci cel care se întoarcă în România să care are domiciliul în ambele țări trebuie să arunceze propria curte? Anul trecut guvernul din RFG a făcut cunoscut tapul că în anumite condiții acceptă dubla cetățenie, se găsește deci întrebarea dacă cei cu dublă cetățenie vad sub incidenta acestui articol sau nu. Pe de altă parte, se fac descură apeluri către cei emigrați să se întoarcă în țara lor de basină sau să investească într-o afacere. Multora le lipsește însă capitalul necesar, iar legislația privind investițiile străine este într-o permanentă schimbare. La aceasta se adaugă și barierile ridicate de biroulul românesc în calea investitorilor străini.

Improprietățile din agricultură a venit prea târziu pentru populația germană pentru că ea este îmbătrînată, tinerii plecând fie la uras, fie emigrând. De aceea, înflația unor asociații agricole a apărut ca o soluție de infrastructură și de administrare în comun a mașinilor și utilajelor (primite ca donații sau cumpărate împreună). O lege a arrendează începând cu anul 1991, această lege îi permite să aibă un cîșcă de pe urmă pămîntul fără să-l lucreze. O victorie au obținut unele asociații agricole din Transilvania în sensul că îl s-a atribuit pămîntul în același loc, ceea ce permite folosirea utilajelor agricole mecanice.

Îmbătrînirea populației germane nu este caracteristică doar mediului rural, ei sunt un fenomen general care nu are probleme specifice. Bărbinii rămași fără sprijin din partea rudenilor care au emigrat, au nevoie de ajutor în caz de boală, la procurarea alimentelor sau în menaj, cind puterile li părăsesc. În unele sate, an rămas doar cîțiva germani bărbiți care nu vor sau nu pot să emigreze și să amplioze.

VICTOR IVANOVICI

O stafie bântuire Europa: STAFIA FEDERALISMULUI

Cu aproape două luni în urmă, în numărul din 30 august al *Contrapunctului*, am citit un instantescu al profesorului Virgil Nemoianu, intitulat **Federalism și complexe psihologice**. Autorul se întreba care să fie oare cauzele „terocii sacre” ce li încarcă pe români doar la anul evenimentului federalism. Răspunsul să ar afia în existență în noi și unuia solid încărcat complex „al orfănumui, al mănuștibului, al vîstăriului vîtrești și abandonat”. Este vorba de un sfidion imatur de neîngurătură și identități proprii, ce ne creaște reviză de a ne-o afirmă referent și expresiv, ori de cîte ori este și mai ales nu este cazul, de a ne descurăva de răspundere aruncind acuzația altora (de preferință străini ori alienigeni) vîntile proprii de a ne apăra de complexitatea lumii moderne refugindu-ne regressiv în îndințietu unui pierdut paradiș ancestral, unde ne-am aflat „genealogile justificătoare” și, desigur, commențiale.

Irrationalitatea acestor fantasmașe psihiice ne răpeste nu numai sansa unei înțroziri teoretice, dar ne îl interzice rezolvarea *practica* a unor probleme de ceea ce mai strângă actualitate, impiedicându-ne să vedem și în deosebi să acceptăm faptul că „forme associative” și decentralizare ar părea prin excelenta înțestrare cu darul flexibilității, sugerind o gamă de opțiuni alternative pentru probleme. Basarabiei, Bucovinei, a minorității compacte maghiare din Transilvania, și mai cuprinzător, de cîteva astăzi, pentru progresul economic, politic și cultural al României în ansamblu”.

Mă grăbesc să declar că, cu aceste teze mă găsesc întratul de acord, și nu numai în modul abstract și de principiu, ci și sufletește pre-dispus în favoare lor. Fiu al unui bucovinean purtind în sine întregul mozaicul etnic al Mitteleuropei, cu un strămos ocis la Sarajevo ca funcționar al Imperiului și un altul dezertor în România din armata austriacă, am aflat de la el ce inseamnă să fi și fișat între loialități opuse și impuse. Fiu, pe de altă parte, al unei grecișe cu un totă soartă la Sulina din Farul devastat de pogromuri turcești la începutul secolului și cu o mamă Izgonită de sărăcie din insula natală, nu ignor drama și amintirile funerare, ale minoritarului sau emigrantului. Nascut din hazardul refugiașului, care i-a năștut pe ai mei, crescut în două limbi și constrins, la o vîrstă care nu mai era necea a tinereții, în exil, am dorit și am interzis tot timpul să-mi fac din sălbăticine o forță, să-mi „federalizez” ereditatea și experiențele eternale.

Nu cred pentru a comenta sau să aplaudă ideile respective pun acă la încercare răbdarea hîrtiei. Ele mi-au răsărit în față, în chip de somnărie, cu prijeul recentelor evenimentelor din județele Covasna și Harghita, unde s-a formulat doilea organizatorii unui referendum în vedearea autonomizării „seasunelor” secuiesc. În spîta, am primit un telefon de la Ambasada României din Atene, unde locuiesc, prin care eram invitat să-mi pun semnatura pe un memorandum-protest al coloniei române, destinat a informa și sensibiliza opinia publică greacă în legătură cu această tentativă de dezmembrare a tărîi noastre.

Desigur, nu exclud posibilitatea să fie vorba despre o nouă provocare a establishment-ului neocomunist, ori mai cără și turbulenței său aliat, ultranationalismul de dreapta, aflat ambele în gravă derău după clamorosul și ridiculos eveniment al puciului moscovit și după defecțiunea pretorienilor din Valea Jiului. O provocare care, folocind cu în martie '90 la Tîrgu Mureș detonatorul extremităților de ambele parti, nu există să aprindă fișul deosebit de inflamabil al conflictului național, în speranța că zarma evenimentelor explozie să secundă zgromotul produs de blocul Puterii retronște din toate incheieturile. Iată, de pildă, după ce declinasem politicos invitație de care am pomenit mai sus, sub cuvînt că trebuie mai întîi să mă informez despre ce este vorba, am aflat că fusese eu adevărat inspirator, căci documentul respectiv cuprindea — ca din întîmplare — și un apel către guvernul României, de a interzice U.D.M.R.!

Totuși, orice rezerve am avea față de oportunitatea unui asemenea proiect autonomic, faptul acesta nu ne scăndează de obligația de a formula o judecăță de principiu, nuconjurându-se și cît mai lipsita de echivoc, cu putină asupra ideii în sine. O fac acă ne avomări răspundere și fără să angajez nici o instanță colectivă — politică sau bă — cu care să putem fi identificati pe alte planuri, dar și în speranță că numenii de bună credință ori mărci intelectuale români cu sensibilitate democratică își vor spune parerea despre o problemă care nu e dintr-țeile mai nelinșemnante la noi ca și altora.

Autonomizarea unor regiuni din statul național atrage dinăuntru și numai asemenea pe o bază diferită a raporturilor secuitorilor cu autoritatea centrală, și să modifice natura înseși a statului. În direcția unei forme federale.

Or, cum am mai spus, opinia publică românească pare deosebit de puțin dispusă și/sau pregătită să accepte ideea respectivă, fiind totuși tentată să pună semnul egalității între binomul autonomism/federalism, pe de-o parte, și iridentism/separatism pe de altă. Accesașă și încercând să demonstreze că vorba despre luarea în egiros a principiului autoadministrativ și autonomei locale. S-a vădit și în situația de față, cînd, cu consternare am văzut cu pînă și în paginile presei democratice cineva se grăbea să condamne „fără echivoc” pe autonomisti, acuzați și să ceră aplicarea legii care pedepsește „incitarea la activități antistatale”.

Rățiunile acestor reactii spașmodice se află, de bună seamă, în „complexele psihologice”, analizate de profesorul Nemoianu, despre care am vorbit mai sus, complexe ce injectează în problematica respectivă o incărcătură pasională de natură să ne întocnească dreptul independent. Pentru a o dramatiza trebuie să vedem că ideea nu este în sine nici rea-nici bună: deninde ce se face cu ea ca de altfel cu orice concept din sfera ideologiei și a politicii.

Altfel spus: dacă federalismul servește drept scopire unor credințe tribale, accompagnate de afișerie și/sau interzicări, cum se întimplă astăzi în Iugoslavia și e nevoie de a se întimpla în unele regiuni din fostă URSS, atunci el trebuie pe drept cuvînt responsabil.

Însă, chiar în aceste cazuri, dacă e să corectăm lucrurile la rădăcina lor, trebuie observat că tragedia actuală provine mai degrabă din subminarea soluției federației decât din aplicarea ei. Tito, bunăoară (ca și Stalin), trebuie să fi fost fascinat de modelul *melting pot* unui american, pe care a căutat să-l aplică cu milioanele proprii tiraniei. A practicat în primul rînd, ne se ștă la răză, „multocirea” populației și modificarea componentelor etnice a unor regiuni (nu astfel procedase și prietenul său Ceausescu, promovînd „colonizarea” Ardealului cu moldoveni). În al doilea rînd a umilit și dislocat sistematic identitatea națională sărbă prin dezmembrarea Serbiei istorice, împingînd-o astfel să-si anfirizeze în compensare entitatea supra-națională iugoslavă tot astfel cum rusii etnici, desnașnălăzii ideologic și re-nationalizăt imperial, au devenit sau au fost pusă în situația să devină vehicule și suporti ai „sovietismului”). Aceasta tactică cu adevărat diabolică a avut două conținute, couse și complementare: pe de-o parte, în ochii căloriștilor, orenșună comunismul a putut apărea drept opresiune sărbătoare; pe de altă parte, în ochii națiunii „dominante”, naufrajul Iugoslaviei devine o nouă umilință națională. De confuzia creată astfel de către administratorul haoșului și profit, după deparțarea acestuia, dinozaurii neo și/sau cripto-comuniști din diverse facturi rivale, afluxându-se (asa cum prevenea cu destulă vîreme în urmă Adam Michnik) un ultim meterez și refugiu în nationalismul paranoic de felul acela cultivat de Milosevic: doar aşa se explică faptul că mafia de la Belgrad se înnoastră este într-o îndrîjire singură soluții ce ar fi evitat cel puțin vîrăsirea de singe, și atunci transformarea Iugoslaviei într-o confederație de state suverane.

Analiza datelor situației iugoslave demonstrează, deci, că este abuzivă utilizarea ei drept „meritoare” în exul României care, chiar în Transilvania, are o populație mult mai putină compozită din punct de vedere național. Ca atare, la noi problema nu se nune în termeni dreptului, la autodeterminare și în acela de protecție a minorităților, în spiritul unor documente adoptate atât de instanțe europene cît și de unele formării politice anterioare opozitiei democratice românești. Or, cel mai greu de „mistuit” de către etnia majoritară pare să fi faptul că, în această privință, aplicarea chiar riguroasă a unor principii precum „drepturi și îndatoriri egale pentru tot cîntemii tărîi” sau „ocrotirea drepturilor omului” nu este cunoscut de multă suficiență. Ele acreditează mitul omogenității națiunii românești, cînd, în fapt, oamenii sunt profund differiți. În domeniul minorităților este nevoie de ceea ce în literatură se cheamă o „discriminație pozitivă”, adică de un cadră legal care să stăteze drepturi și libertăți specifice, pentru rezervarea specificității unui grup.

Să accesașă este o idee angoioasă de accentat, chiar pentru oamenii de bună credință, căci ne duce cu gindul la „privilegii”. Moralistii pesimisti vor observa chiar că, în această privință, aplicarea chiar riguroasă a unor principii precum „drepturi și îndatoriri egale pentru tot cîntemii tărîi” sau „ocrotirea drepturilor omului” nu este cunoscut de multă suficiență. Ele acreditează mitul omogenității națiunii românești, cînd, în fapt, oamenii sunt profund differiți. În domeniul minorităților este nevoie de ceea ce în literatură se cheamă o „discriminație pozitivă”, adică de un cadră legal care să stăteze drepturi și libertăți specifice, pentru rezervarea specificității unui grup.

Chiar acceptînd însă o asemenea argumentare, mi se pare că soluția optimă constă mai degrabă în aplicarea coerentă și globală a dreptului soluției autonomice, în astă dinăuntru „discriminație pozitivă” să constituie o garanție că nimenei nu va deveni negru al altuia.

Dacă ce ne-am teme deci de autonomiști secolul 7. Într-o democrație, sunăne cineva, nu există impas. Într-o democrație, sunăne altineva, totul e negocierabil. Da, astăzi, autonomie cu condiția că limitele și cadrul ei să fie corect, sincer și clar stabilite. Cadrul nu poate fi altul decât statul român. Limitele trebuie să fie același care decurg din principiul „libertatea mea se oprește acolo unde începe libertatea celuilalt”. Cu alte cuvînte, statul nu poate fi „zone autonome” trebule definit în astă dinăuntru „excluza tentației secesioniste” și mai ales să încotească drepturile specifice și să mențină susținabilitatea românilor etnici ce ar deveni minoritari în regiunile cu populație maghiară compactă. (Măcar pentru a evita situația în care, confrontat cu un *Nem tudom*, chiar pînă de un amabil și sincer regret, al vînzătoarei de la bacănia din colt, oricare burăuverde — să zicem — olesnei, să întîmpină slujba la fiscul din Sfîntu Gheorghe, ar putea exclașma cuvînt de o sănătate indignă națională: „În tara mea, fă? Si doar mănușă plină românească!...” Căci de cînd mă sănătatea, asemenea încrezitoare moștenire de povînieni ungurești mi se citează fără încetare.)

De pildă, în privința limbii, nu ajunge să se asigure cooficialitatea maghiare cu română, în schimbul securității și în alte părți din Transilvania (si — de ce nu? — și a germanei la Brașov și Sibiu, și a sirbelor în Banat și.m.d.); un asemenea regim ar favoriza la urmă urmă tot pe unguri (germani, sirbeli...) căci ei sunt, cu totii, mai mulți sau mai puțin bilinguali. Trebuie în plus ca autoritățile autonome înseși să pună la punct de urgență programele educative pentru promovarea bilingualismului la română, și să le aplică în astă dinăuntru „excluza” a persoană cu un avantaj pentru ei. Este, bună-sarea, politica guvernului autonom al Cataloniei — La Generalitat — fătă de charnagos, adică de emigratii economici de limba castiliană proveniți din alte regiuni ale Statului Spaniol, iar succesorul ei se măsoără în faptul că, după nișă o generație, filii acestora se simt catalani.

Si fiindcă tot veni vorba de Spania, aici s-au experimentat cu succes felurile soluții. Inteligențe de dezamorțare a bombei de care o reprezintă problema națională, atunci cînd ajunge să amenință să ajungă în stare de conflict. În perioada de transiție de după moartea lui Franco, autocitașii centrali, confruntați cu presiunea autonomistă din provinciile care aveau și o bazuță etnică și o tradiție în acest sens — mă refer la Catalonia, Euskadi (sau Tara Basilor) și Galicia —, nu numai că nu le-a refuzat statut, dar a acordat principiul autonomiei la temelia însăși a democratiei spaniole, acordind largi puteri de autoguvernare tutelor provinciilor Spaniei, adică inclusiv acelora care, din punct de vedere istoric, lingvistic și național fuseseră întotdeauna legate de Castilia. Prin această abilă mișcare, guvernul a obținut un dublu cîștag: pe de-o parte, a diminuat într-o oarecare măsură ponderea autonomilor „reale” — descurajînd prin chiar acest fapt tentația separatiste —, iar pe de altă parte și-a degradat de o mare parte din povara birnică, bugetară și administrativă, prin transfer de competențe către guvernele locale. De ce nu, asadar, și la noi o autonomie secuinească în cadrul unei mai largi autonomii transilvane și altării de autonomie bănățeană, moldoveană, muntenegoreană, Dobrogeană și.m.d.?

Europa de milne, care este și trebuie să continue a fi telul firește și reconstrucției democratice a României, cauță încă de astăzi alternative „descentralizante și associative” (cum ar zice profesorul Nemoianu) la centralismul grotesc și la ridicula „omphaloeconomic” (contemnarea extazită a proprietății burjueze). Una dintr-o ele, aşa cum propunea filosoful elvețian Denis de Rougemont, ar consta în reinvenirea „statului-națiunii” de regiune/provincie, ca formă organică a legăturii dintre o comunitate și un teritoriu. Altă, în articulări, multințe, elastice și libere constituite între zone și localități apartinând la state diferite. (Am citit bunăoară că, de curînd, la inițiativa primăriei orașului Kalmar, o serie de porturi din Suedia, Finlanda, Irlanda, Irlanda de Nord, Polonia, Germania și Danemarca aspiră să formeze o ligă sau unificare maritimă/comercială circumbalcanică, după modelul habsburgic. În fine, altă ar putea fi o autonomie dezlegată de teritoriul, care ar acorda calitatea de persoană juridică unor grupuri ce se simt distincte de majoritățile în mijlocul căroră trăiesc. Acesta ar fi statutul ideal pentru etnii ale diasporelor (adică ale dispersiunii), precum grecii, armenii sau evreii, pe care cercorii li afișă masatii compact într-o anumită zonă. Comunitatea locală, investită cu atribuții de autoconducere internă și asociată federal cu alte comunități ale grupului respectiv, ar putea juca rolul de mediator între membrii săi și autoritatele statale și ar putea asuma competențe specifice între care de prim ordin ar fi acelea de ordin cultural-educativ, pentru rezervarea și cultivarea identității proprii. (Este, de pildă, forma de organizare pentru care pare a osta Uniunea Elerilor din URSS, al cărei președinte este primarul Moscovei, emblemul luptător pentru democratie Gavrili Popov). Același statut mi se pare adecvat și pentru grupuri cu altă origine, de așa fel încât să pot să îmi dezlegă de statul său suveran. Comunitatea locală, investită cu atribuții de autoconducere internă și asociată federal cu alte comunități ale grupului respectiv, ar putea juca rolul de mediator între membrii săi și autoritatele statale și ar putea asuma competențe specifice între care de prim ordin ar fi cele de ordin cultural-educativ, pentru rezervarea și cultivarea identității proprii. (Este, de pildă, forma de organizare pentru care pare a osta Uniunea Elerilor din URSS, al cărei președinte este primarul Moscovei, emblemul luptător pentru democratie Gavrili Popov). Același statut mi se pare adecvat și pentru grupuri cu altă origine, de așa fel încât să pot să îmi dezlegă de statul său suveran. Comunitatea locală, investită cu atribuții de autoconducere internă și asociată federal cu alte comunități ale grupului respectiv, ar putea juca rolul de mediator între membrii săi și autoritatele statale și ar putea asuma competențe specifice între care de prim ordin ar fi cele de ordin cultural-educativ, pentru rezervarea și cultivarea identității proprii. (Este, de pildă, forma de organizare pentru care pare a osta Uniunea Elerilor din URSS, al cărei președinte este primarul Moscovei, emblemul luptător pentru democratie Gavrili Popov). Același statut mi se pare adecvat și pentru grupuri cu altă origine, de așa fel încât să pot să îmi dezlegă de statul său suveran. Comunitatea locală, investită cu atribuții de autoconducere internă și asociată federal cu alte comunități ale grupului respectiv, ar putea juca rolul de mediator între membrii săi și autoritatele statale și ar putea asuma competențe specifice între care de prim ordin ar fi cele de ordin cultural-educativ, pentru rezervarea și cultivarea identității proprii. (Este, de pildă, forma de organizare pentru care pare a osta Uniunea Elerilor din URSS, al cărei președinte este primarul Moscovei, emblemul luptător pentru democratie Gavrili Popov). Același statut mi se pare adecvat și pentru grupuri cu altă origine, de așa fel încât să pot să îmi dezlegă de statul său suveran. Comunitatea locală, investită cu atribuții de autoconducere internă și asociată federal cu alte comunități ale grupului respectiv, ar putea juca rolul de mediator între membrii săi și autoritatele statale și ar putea asuma competențe specifice între care de prim ordin ar fi cele de ordin cultural-educativ, pentru rezervarea și cultivarea identității proprii. (Este, de pildă, forma de organizare pentru care pare a osta Uniunea Elerilor din URSS, al cărei președinte este primarul Moscovei, emblemul luptător pentru democratie Gavrili Popov). Același statut mi se pare adecvat și pentru grupuri cu altă origine, de așa fel încât să pot să îmi dezlegă de statul său suveran. Comunitatea locală, investită cu atribuții de autoconducere internă și asociată federal cu alte comunități ale grupului respectiv, ar putea juca rolul de mediator între membrii săi și autoritatele statale și ar putea asuma competențe specifice între care de prim ordin ar fi cele de ordin cultural-educativ, pentru rezervarea și cultivarea identității proprii. (Este, de pildă, forma de organizare pentru care pare a osta Uniunea Elerilor din URSS, al cărei președinte este primarul Moscovei, emblemul luptător pentru democratie Gavrili Popov). Același statut mi se pare adecvat și pentru grupuri cu altă origine, de așa fel încât să pot să îmi dezlegă de statul său suveran. Comunitatea locală, investită cu atribuții de autoconducere internă și asociată federal cu alte comunități ale grupului respectiv, ar putea juca rolul de mediator între membrii săi și autoritatele statale și ar putea asuma competențe specifice între care de prim ordin ar fi cele de ordin cultural-educativ, pentru rezervarea și cultivarea identității proprii. (Este, de pildă, forma de organizare pentru care pare a osta Uniunea Elerilor din URSS, al cărei președinte este primarul Moscovei, emblemul luptător pentru democratie Gavrili Popov). Același statut mi se pare adecvat și pentru grupuri cu altă origine, de așa fel încât să pot să îmi dezlegă de statul său suveran. Comunitatea locală, investită cu atribuții de autoconducere internă și asociată federal cu alte comunități ale grupului respectiv, ar putea juca rolul de mediator între membrii săi și autoritatele statale și ar putea asuma competențe specifice între care de prim ordin ar fi cele de ordin cultural-educativ, pentru rezervarea și cultivarea identității proprii. (Este, de pildă, forma de organizare pentru care pare a osta Uniunea Elerilor din URSS, al cărei președinte este primarul Moscovei, emblemul luptător pentru democratie Gavrili Popov). Același statut mi se pare adecvat și pentru grupuri cu altă origine, de așa fel încât să pot să îmi dezlegă de statul său suveran. Comunitatea locală, investită cu atribuții de autoconducere internă și asociată federal cu alte comunități ale grupului respectiv, ar putea juca rolul de mediator între membrii săi și autoritatele statale și ar putea asuma competențe specifice între care de prim ordin ar fi cele de ordin cultural-educativ, pentru rezervarea și cultivarea identității proprii. (Este, de pildă, forma de organizare pentru care pare a osta Uniunea Elerilor din URSS, al cărei președinte este primarul Moscovei, emblemul luptător pentru democratie Gavrili Popov). Același statut mi se pare adecvat și pentru grupuri cu altă origine, de așa fel încât să pot să îmi dezlegă de statul său suveran. Comunitatea locală, investită cu atribuții de autoconducere internă și asociată federal cu alte comunități ale grupului respectiv, ar putea juca rolul de mediator între membrii săi

Unificarea cursurilor de schimb și convertibilitatea leului

— Un interviu cu VASILE PILAT realizat de AURELIAN CRĂIUȚU —

(Urmare din numărul trecut)

Desigur, dinamica cursului de schimb este unu din factorii dinamicii prețurilor interne, dar pericolul unei spirale inflaționale vine din sfera relațiilor sociale, a comportamentului salariaților.

Da, este, într-adevăr, principala problemă a etapei pe care o parcugem. O problemă nu numai complicată, dar și delicată, căci rezolvarea ei nu mai poate doar de raionamentul economic și, respectiv, politica economică clădită pe el. Este o problemă economică generată de un factor social și abordabilă, în primul rînd, prin metode specifice ale corelării comportamentului factorilor sociali implicați — respectiv sindicale, conducerile societăților comerciale și statul pentru regile autonome.

Evident că presunțile pentru creșterea de salarii peste nivelul la care se asigură echilibrul dintre masa monetară existentă la populație (masa veniturilor plus cererea solvabilității aminată — adică economice) și cantumul valoric al ofertei la prețurile date, va determina o creștere medie a acestora proporțională cu dezechilibrul creat. Pentru a nu determina dezechilibru monetar, respectiv inflație, creșterea de salarii trebuie să fie mai mică sau cel mult egală cu creșterea productivității muncii. În caz contrar, ea devine inflaționistă.

Crescerea de prețuri generală de creșterea inflaționistă a salariilor constituie motivatia unor noi presunții salariale, care, la rîndul lor determină creșterea de prețuri și a.m.d. Se intră într-o spirală inflaționistă cu deosebit de grave efecte dezchilibrante atât în plan social, cât și asupra economiei.

Să primim aspectul, coloană, inflația nu numai că anulează „cistigul” obținut prin creșterile de salarii, economic nejustificate, dar prin erodarea puterii de cumpărare a leului pulverizată, practic, economiile populației, agravând dramatic situația unor largi categorii ale populației. În plus, inflația, oferind motivație presunților salariale, întreține și intensifică „competiția” dintre diferitele categorii de salariați pentru a obține, în parte, că mară din „plăcinta socială”, iar prin aceasta, tensiunile sociale și presunția inflaționistă. Fenomenul „Valea Jiului”, atât de discutat în ultimele zile, este un exemplu elovent de pericolul pe care îl prezintă pentru stabilizarea economică a țării această tendință. Efectele sociale ale inflației sunt puternic amplificate de cele în plan strict economic.

Referitor la consecințele asupra economiei, și că în literatura economică s-a avansat și ideea că inflația — adică existența unei cereri solvabile superioare ofertei — lărgind piata, ar constitui

un factor de stimulare a ofertei, adică a producției.

Este adevărat. Această idee a fost susținută mai ales în anii '60 în contextul identificării căilor de accelerare a creșterii economice în țările în curs de dezvoltare. Dar cu o precizare: era vorba de o inflație mică controlată, care să fie inferioară creșterii producției și productivității muncii. În caz contrar, ea devine un puternic factor de destabilizare a economiei. De ce? Datorită multor cauze. Dintre ele se pot menționa (ordinea nu indică o lărgire):

— creșterile inflaționiste de salarii determină creșterea costurilor de producție și, prin aceasta, pe de o parte, creșterea prețurilor (inflația prin costuri), iar pe de altă parte, reducerea capacitații competitive a producătorilor, reducerea profitabilității lor și, prin aceasta, deteriorarea capacitații de viabilitate a unităților economice; ceea ce, evident, îl va afecta nemijlocit și pe salariați;

— inflația, scăderea valoarii leului, determină o reducere a eficienței utilizării resurselor prin reducerea vitezei de rotație a capitalului circulant: așteptările inflaționiste ale agentilor economici duc la creșterea stocurilor, în primul rînd de inputuri, dar, cum bine știm din propria noastră experiență cotidiană, și de produse finite — aprovisionare masivă în prețuri mai mici și frinarea desfacerilor pentru a obține prețuri mai mari. Se reduce, prin aceasta, intensitatea activității economice, implicit viteza de rotație a banilor, ceea ce agravează dezechilibrul monetar;

— instabilitatea monetară, erodarea resurselor bănești ale populației și agenților economici, dubiată de creșterea costurilor și reducerea profitabilității activității lor, le dirimuează potențialul de acumulare, afectând negativ procesul investitional (care, prin definiție, implică imobilizare de resurse) și prin aceasta producția. Colajul afectează, în asemenea situații, construcțiile, în primul rînd de locuințe. În fine, s-ar putea continua cu efectul de amplificare a deficitului bugetar, cu efectele negative asupra creditului etc. etc.

Toate acestea reprezintă o deteriorare a stării economice — atât după intr-o situație extrem de dificilă — implicit o diminuare a „păcintei” (mai corect, a plinii noastre) ca și totale zilele, este căci și salarii mai mari nu vor putea să însemne și o plină mai mare. Ea este că este soluția constă în evitarea dinamizării și prin evitarea unei spirale inflaționiste și mobilizarea esforțurilor pentru a o face mai mare prin reducerea costurilor, creșterea producției și a productivității muncii, ca singurele căi reale.

Dominul Pilat, insistența noastră asupra inflației ca principal pericol general de unificarea cursurilor și de creșterea convertibilității leului este mai mult decât justificată. În același timp, însă cred că trebuie să subliniem faptul că această măsură reprezintă cel mai im-

portant instrument de transformare efectivă a sistemului economic. În primul rînd, după părere mea, ca asigură o „clarificare” esențială în economie: vom putea avea, de acum înainte, o imagine reală asupra rentabilității, atât în interior, cît și în exterior. Clarificarea avea să comporță însă și unele riscuri despre care să vrea să discutăm în continuare.

Nu începe îndoială că trecerile la cursul unic flotant și convertibilitatea internă ca desăvârșire de fapt a liberalizării prejurilor (cursul valutar este și el un prej) este cea mai importantă măsură prin impactul pe care îl are asupra tuturor proceselor din economie. Adoptarea ei — considerind condiția inexistenței monopolului ca îndeplinire — înseamnă desăvârșirea formării pieței ca mecanism.

Cursul dual, prin distorsioniile pe care le propagă în întregul sistem al raporturilor de preturi, nu numai că obscurizează sârbeștele raporturi de eficiență dintre diferitele produse dar, ceea ce este mai important, ca urmare a acestor distorsiuni determină și o alcocare irațională din punct de vedere economic și social a resurselor, perpetuând o structură de producție inefficientă, generatoare a unei „creșteri însărăcitoare” — pentru a utiliza conceptualizarea introdusă în literatura noastră de Daniel Dăianu.

Cursul unic, desăvârsind formarea pieței, „clarifică” economia, o face transparentă și prin aceasta înlătură posibilitatea alocării economic inefficiente, necontrolate a resurselor. Alocarea resurselor se face de pieță prin mecanismele specifice după criteriul eficienței economice. Orice alocare în afara pieței se face deliberat, deci controlat din rațiuni sociale sau interese naționale. Acest esențial pas în efortul de intrare în normalitate implică, cum corect atât remarcat, și un mare risc. Despre ce este vorba? Cursul unic și convertibilitatea nu doar dezvoltă și raporturile de eficiență dintre producții naționale și cele din spațiu internațional, dar le și pun în confrontare directă cu acestea din urmă. Decisivale de productivitate, respectiv de costuri și calitate vor duce la aceea că multe produse care pînă acum au făcut, sau pot să facă față concurenței străine ca urmare a subdările indirecte — concretizate în costuri reduse —, de care beneficiu prin intermediul prejurilor interne stabilite în baza unui curs de schimb cu mult sub nivelul celui real, vor deveni nerentabile. În condițiile unei largi liberalizări și convertirii exterior, în primul rînd a importurilor, lipsa capacitatii competitive și manifestă nu numai pe piata externă, cît și pe cea internă. Rezultatul va fi, evident, „caderea” unui mare număr de unități economice. În lipsa subziditorilor vor fi falimentare.

— Ar trebui, cred, subliniat că, aşa cum a argumentat J. Kornai, atât timp cît nu vor funcționa în regim de restricții bugetare „tari”, atât timp cît mai au locații de sprijin ai subziditorilor, sub variate

forme, de la stat, întreprinderile nu vor purce la o radicală schimbare a comportamentului lor, nu se vor zhâta și devină profitabile. Kornai remarcă că lipsa unor restricții bugetare „tari” reprezintă „garanția” baterii pasului pe loc în procesul transiției. La noi nici o întreprindere nu a dat faliment și nici măcar nu avem o lege a falimentului.

— Astăzi stau lucrurile. Kornai are dreptate. Atât timp cît, pe baza subvențiilor, pot să consume mai mult decât produc, întreprinderile nu vor fi capabile să se adapteze exigentelor pieței. Numărul morții de moarte, de faliment le va mobiliza. Numărul selecției în raport cu criteriul eficiențial al pieței mondiale poate realiza restrukturarea sistemului producției naționale, depășind aberațiile anatomicale ale organismului nostru economic. Cursul unic și convertibilitatea le aruncă în valurile concurenței internaționale și probabil că fără sprijin se vor îneca. Aici este riscul. Riscul însă nu numai pentru fiecare „celulă” a organismului economic național, pentru fiecare întreprindere, ci pentru întregul organism. Căci una este să moară, precum în cazul organismelor economice normale, un număr de celule fără să-l afecteze serios, locul lor fiind relativ rapid luat de altele noi, și alta este în cazul economiilor bolnave, în care numărul încercărilor poate reprezenta jumătate sau mai mult din organism. Exemplul fostei R.D.G. este semnificativ: lăsată în confrontare directă cu pieța internațională, o uriașă parte a industriei sale a dovedit falimentară. Costurile economice și sociale sunt fabuloase. Ele au putut să și pot să suportă ca urmare a unei imense infuzii de resurse din Germania de Vest (cca. 170 miliarde mărci numai în 1991-1992 — fără să mai vorbi de capitalul uman), infuzii care asigură o rapidă reinnoire industrială. În cazul unei tări ca România, a cărei industrie și calitate și structural este mult sub nivelul celor a fostei R.D.G., și care nu poate spera nici la 50% partea din sprijinul de care beneficiază Germania de Est, o cădere de asemenea procentaj ar fi catastrofală. Să sub aspect economic, și sub aspect social. Ea ar duce și la blocarea reformelor. Este motivul pentru care procesul de restrukturare a sistemului productivel, care prin natură lui este un proces de durată, nu poate fi lăsat exclusiv pe seama pieței, nu se poate desfășura numai spontan. El trebuie să fie un proces condus, realizat prin variate metode — de la amputări parțiale, spontane, la chirurgie plastică și tratamente locale individualizate.

Unificarea cursurilor și convertibilitatea internă, ca pas esențial în creația condițiilor de plată, se cer și însă de un complex de măsuri de protecție a economiei — pe baza unui program de politică structurală —, de stimulare a producătorilor de export, lichidarea organizării a unor producători și unități economice, de facilitare a măierii de noi colective economice etc.

CĂRȚI DE REFERINȚĂ RESCRIVEND ISTORIA ANILOR DIN URMĂ

- „Dumneavoastră, părinte, ca teolog, tot timpul faceți deosebirea intre Apus și Răsărit;
- Nu o fac, sănt nevoie să o fac”.

Cărta *Dialoguri de seară** este un document cultural, dar mai ales un document istoric. Ea va fi citită, citată și studiată cînd se va scrie istoria ultimelor patru decenii" și jumătate. Pentru că istoria aceea n-ar fi fost istoria unei atî de eșuatibile reprezuni, dacă n-ar fi existat și un obiect al reprezuni. Si se dovedește că obiectul reprezuni n-au fost numai indivizii, mentalitățile, institutiile, cultura, ci ceva cu mult mai adine și pînă la urmă inalterabil. Este vorba de o spiritualitate. Ortodoxia, Rămine de văzut dacă nu cuniva impersonalitatea acestelui spiritualității da mărturie pentru carentele și imperfecțiunile formelor individuale de rezistență și disidență. Poate fi însă afirmat că sensul acestei spiritualități a fost dincolo de circumstanțele particolare în care indivizii, clerul și chiar Biserica s-au asociat cu formele istorice, transitorii ale puterii lumesti, ale statului.

Iul.
Dialogurile dintre părintele Galeriu și „Întrebătorii” săi (Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu și Sorin Dumitrescu) atestă o rezistență a căutării — uneori resemnată — altorii febrili, cieodată aparent inutilă —, o căutare a sensului existențial uman în altundeva decât în imanentă istorică. Cronologic vorbind, discuțiile se desfășoară în 1988, la un an adică după moartea lui Constantin Noica, cel care peste multi și însemnat mai mult decât un reper cultural: întâlnirile au loc în fază cea mai critică a existenței regimului crausist, a sistemului totalitar, iar îndolelele, disperarea și incertitudinile se simt tot timpul în discuție, chiar dacă referințele la realitatea istorică sunt implicite, de pildă în forma discuției obiective despre rău în lume.

înse despre rău în lume.
Chiar dacă pourță pe copertă semnături ceclebre, *Dialoguri de seară* nu trebuie citită ca o „cure de invățătură”, ci ca una a incertitudinilor, a căutărilor. Paradoxal este că tocmai imperfecțiunile acestei cărți – govhelile și neșigurările „întreătorilor”, îndoielile politico-similate în spatele respectului față de „părintele” duhovnicesc, frevențele abaterii de la temele „întrevederilor”, infundăturile și apoiurile sugerante, întrebările la care nu se răspunde – tocmai ele îl conferă autenticitate. Formal vorbind, patru sunt „întrevederile” sau temele discutate: *Despre scenici și duhovnici, Exoterism și exoterism în creștinism, Despre rău, Despre suferință*. Însă adevarata temă a cărții este spiritualitatea ortodoxă. Ortodoxia.

A discută înainte și după decembrie 1869 despre ortodoxie însemna a te mișca pe un teren minăt. Înainte, pentru că ideologia și propaganda oficială assimilașera afinitatea intelectualilor interbelici pentru spiritualitatea ortodoxă cu politica de extreimă dreaptă. Cuințul este că o asemenea atitudine de neîncredere a fost inoculată citorva generații de intelectuali laici și cu ateismul curent. În mod automat, discuții precum cele din cartea de față nu puteau fi considerate decât sub-

Această imensă operație hermeneutică este întreprinsă de părintele Galeriu „sprinjini” de nedumeririle „înțrebătorilor” săi. Atunci cind se discută despre esoterism și exoterism în credință, părintele risipeste prejudecata științifică și populistică după care credința ar consta în teza „crede și nu cerceta”. În mod concret, în porunca dumnezelasă dată lui Adam — „din pomul cunoașterii binele și răul să nu mănâncă” — „nu este vorba de interdicția cunoașterii; ci de oprirea cunoașterii ambigă” Tocmai de aceea, deosebirea esoterism-exoterism ar implica o strategie diferențiată de facilitare a ac-

Dimitrie GALERIU
ANDREI PLESU
GABRIEL LICEANU
SORIN DUMITRESCU

DIALOGURI DE SEARA

HAGGADA

cesului în sensul originar al textelor, în scopul interpretării lor încorecte: „Eu cred în ce spun unii, în diverse dialoguri cu teologii și moți cu seama în mediul apusean, că folosința Scripturii a fost interzisă poporului, că nu cumva aceasta să împerecheze greșit, și să fie prilej de eretici. Atunci, probabil, s-a lăvit această sintagmă străină pusă ignorant și malefic pe seama Sfintei Scripturi. În Scriptură avom: «Prin credință înțeleghem...» (Evr., 11, 3). Scriitorul bisericesc Tertulian a inițiat formula: «Credo ut intelligamus» — cred că să înțelegem”

Părintele Galeriu spune în un moment dat : „nimic nu-i lipsește Ortodoxiei, de ce să fie cunoscută și trăită”. Dar cum „trei sunt uriași care ucid sufletul – uitarea, ignoranța, legea”, înseamnă că obstacole mari stau în calea credinței aderăvărate. De aceea, jinind cont că în sinul populației ortodoxe există moduri de a privi sfântenia, mintuirea, smerenia cu totul distinchte de „adevarul credinței”, înseamnă că situația credincioșilor în raport cu harul său, a intelectualilor în raport cu doctrina implică în mod automat o autoștiință la nivelul exoteric al religiei. Și deoarece misterul existenței lui Dumnezeu nu se revelă oricui (spre deosebire de ateiism, formulabil în raport cu capacitatea oricărui de înțelegere), reiese că mereu vor exista în ortodoxie trepte de accesibilitate.

Tocmai de aceea, relația de comununie dintre „ucenic și duhovnic” este una de treccere la nivela exoterică la cel esoterică, în care „căutarea adevarăului reprezentă o prezență de nătăgăduință a harului, reprezentă în chip manifestarea sufletului viații”. Cât vreme există esu viață. Să pentru că „în ortodoxie gândirea și diferența”, relația ucenic-duhovnic depășește modelul apusenii al autorității: „Niciodată cind vrei să inveti pe cineva să nu te institui ca învățător, ci să slujitor”. Cum creștinismul implica „să iubești pe om și să urăști păcatul lui”, cei căzuți în păcat trebuie să iubesc înruciți „a iubi în seamna și trăi viața celuilalt”, a intra cu el în comununie. Să-ștuneci, poziția de slujitor implica să îl vrei binele celui căruia îl împărtășești evanđelisul tău, să-l abăji de la săvârsirea răului, să îl cauză lipsa de lăbire. „Problema capitală este: trebuie să constată existența activă a răului în lume”.

Răul este „o stare împotriva firii”, este abaterea lucrării, facultăților sădite în fir de la secundă la secundă, o plimbare

unității" o îndepărțare egoentrică față de Dumnezeul-Treime, „centrul unic al existenței". Sunt pasaje cu totul remarcabile la părțile Galeriu, a căror prolixitate teologică și morală ramioară a fi studiată: „răul este o tașă tocmai înălțată nu apartine omului, el neînțelege constitutiv - măduvei iotimică - a umanității, cum este la demont. De aceea omul poate să fie salvaț". Astfel originea răului nu e în materie, cum credea un Platon, ci în spirit, în mindrie, în slăvă despartător, covințul ulticei Ilare binele"

Dacă ar fi să judecăm Dialogurile de seară în funcție de întrebările „înțrebarilor” (Pleșu — Lilecanu — Dumitrescu) și de răspunsurile părintelui duhovnicesc, am observa că aici se încalcă mereu regulile eretice, adică ale logicii întrebărilor, întrucât părintele Galeriu vine mereu cu răspunsuri neașteptate. Si ele sunt cu atât mai neașteptate că cu cît „părintele” nu face eforturi aparent de a răspunde, de a fabrica adică un răspuns, ci răspunde în mod spontan cu răspunsuri ce par dinainte pregătite. Chiar dacă „înțrebarilor” nu sunt de acord cu privire la prezența în modul lor de a formula întrebările „a stereotipelor gindirii apusește”, discordanța dintre orizontul întrebărilor și cel al răspunsurilor este mare, iar părintele Galeriu chiar are această conștiință: „Sigur că-mi este că neapărat să va răspund exhaustiv, dar că sunt obligat să am mai multe răspunsuri decât suntem-nevoiașă întrebări”. Discordanța trebuie pusă pe seama unei gândiri care timp de secole s-a confruntat fie cu îndoielile intelectualilor, fie cu cele ale eretilor, fie cu disputele teologice. Este vorba despre Ortodoxie, care în această carte nu se înălță ca un fenomen spiritual viu, capabil să-și asume criza pentru că „cuvintul criză vine de la criză”, care înseamnă judecată, crizo-judec. Or, sub acest aspect putem vorbi despre lume că este într-o stare de criză, adică de judecată și atunci e foarte bine, fiindcă înseamnă că se judecă pe ea, că își judecă greșelile și încearcă să-și afirme adăvăratele opțiuni”. Am pusca să punem la indoială spusele părintelui Galeriu: „...pe aici Ortodoxia în criză? Se aille, fiind pe cale să fiind astăzi de toată lumea în stare de judecată. Eu sunt că Ortodoxia răspunde la toate întrebările vitale și spun aceasta nu în chip oportunist sau fiindcă port în față dumneavoastră această haină, că fiindcă sunți în ea plenitudinea”. Dar ne vom convinge că plenitudinea doctrinei vine din intensitatea căutării, din căutarea adăvărului revelat. Orice cititor își poate da seama de asta citind fragmentele în care este vorba despre concepția ortodoxiei cu privire la: logica credinței; taina celor „Trei lumini”; introducerea cu Dumnezeu prin harul divin, nu prin esență; cele trei direcții ale intrupării răscumpărătoare; concepțile despre dreptate, inviere, mărtuire; diferența între Ființă și Energiele divine; „misterul chipului” divin în om; relația dintre apofatie și catafaxie; cele trei categorii teologice ale lui Dumnezeu; problema infallibilității persoanei și multe altele.

Desi probabil ca prin transcrierea de pe banda magnetica s-a pierdut mult din harul cuvintului duhovnicesc, desi carte este plina de neglijente de redactare (de pilda la paginile 60, 119), de virgule intre subiect si predica, de greselii de corectura, toate acestea nu afecteaza substanta exceptionala a **Bisangurilor de seara**. Sistem in fata unui eveniment editorial, ale carui ecouri de abia incep sa se contureze. Si bine ar fi ca elind-o sa ne daram seama ca exista multe asemenea documente care atesta ca, alaturi de istoria oficiala, a existat in anii din urmă o istorie paralela, ascunsa, desfăsuratea ca in vremurile creştinismului timpuriu. In catacombe.

DAN PAVET

^{*)} Părintele Galeriu, Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu, Sorin Dumitrescu, *Dialoguri de seară*, Editura Harigma, București, selecție, *Catuhora*.

FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ îMPREUNĂ CU
CAMBRIDGE OVERSEAS TRUST în Științe Sociale și Umaniste

oferă studenților și tinerilor absolvenți din România burse pentru anul universitar 1992-1993 care pot în final să ducă la obținerea unui **Master Degree** la Universitatea Cambrics - Marea Britanie.

Pentru preselección organizată de către Fundația Soros sunt acceptați candidați care au absolvit facultatea între anii 1989-1992 cu o medie generală de minimum 9,00, într-unul dintre domeniile: arheologie, antropologie biologică, criminologie, științe economice, științe politice, educație, engleză, lingvistică aplicată, științe de mediu și dezvoltare, finanțe, studii istorice, istoria și filozofia științei, istoria medicinei, drept internațional, relații internaționale, economia pământului, studii latino-americane, drept, lingvistică, matematică, statistică matematică, istorie medievală, literatura medievală și a Renașterii, studii orientale, filozofie, studii polare, antropologie socială, teorie socială și politică, sociologie și politici de dezvoltare, teologie.

- Dosarul de selecție trebuie să conțină :**

  1. formulare de selecție atent completate (disponibile la toate filialele Fundației Soros din România) ;
  2. copie după diploma universitară, legalizată și tradusă în limba engleză ;
  3. copie după foaia matricolă, legalizată și tradusă în limba engleză ;

4. curriculum vitae în limba engleză (cu adresa și numărul de telefon) ;
  5. o scrisoare de recomandare (confidențială) de la cadre universitare sau personalitate din domeniul candidatului (în limba engleză sau cu traducerea inclusă) ;
  6. un rezumat al lucrărilor elaborate pînă acum (maximum 400-500 cuvinte) ;
  7. lista lucrărilor publicate (dacă este cazul) și 2-3 extrase ;
  8. un certificat de atestare a cunoștințelor de limba engleză.

● Candidații care nu prezintă dosarul complet nu pot intra în selecție.
 ● Candidații săn rugăți să specifiche pe plic numele programului.
 ● Data limită de primire a cererilor este 10 decembrie 1991.

Informații și formularele de înscriere pot fi obținute prin poștă sau personal de la filialele Fundației Soros din:

BUCURESTI : Calea Victoriei 133, CP 22-196, 71102 Bucureşti, tel. : 50-63-25.
IASI : Bd. Copou 19, 6600 Iaşi, tel. 981/46363, 45610
CLUJ : Str. Galaxiei 1 A, 3400 Cluj, tel. : 951/17110
TIMISOARA : Piatra Orasului 8, et. 2, tel. 254/54484.

VLADIMIR TISMĂNEANU

SOCIAȚIE CIVILĂ, PLURALISM ȘI VIITORUL EUROPEI CENTRALE ȘI DE EST

Sociație civilă este unul dintre cele mai frecvent și adesea inadecvat folosite concepții, aplicate pentru interpretarea conștiinței cotidiene și brâștel prăbușirii a fostului bloc sovietic. Conceptul a dobândit un fel de hegemonie epistemologică, în cluda sau poate tocmai datorită evanescenției sale.

Conceptul a fost folosit în mod diferit în lucrările lui Hegel și ale lui Rousseau, însă într-o parte sensul strict economic dat de Marx în *Contribuții la problema evreiască*. Ca să evităm aceste dispute semantice trebuie să ne referim la sensul predominant impus de urz, deci, sensul funcțional-strategic, propus de ginditorii est-europeeni și de activiștii civici îngăiți (Michnik, Kuron, Havel, Eis, Haica și Konrád).

Definită în cel mai simplu mod, sociație civilă reprezintă forța unei provocări colective pomină de jos, adresată sistemului post-totalitar, trezirea treptată a forțelor de adințime, controlate mult timp de presunție inhibitorie exercitată de magistratia unui stat autoritar-birocratic. Sociație civilă este răspunsul, pe care Havel îl-a numit — metaforic — forța vieții; la îmbrățasarea mortală a minciunilor instituționalizate cu acest concept se întâmplă la fel ca în cazul mitului politic, în sensul folosit de Sorel: și are o forță galvanizatoare, însărcină redescoperirea socială și irigă imaginația civică.

Sociație civilă simbolizează o alternativă la dezarranjarea politicii în regimurile în care acțiunile oamenilor sunt judecate conform comandamentelor ideologice formulate de o elită autodesemnată. Este, în multe privințe, o formă anti-politică de activitate politică, pentru că se manifestă în afara sau dedesubtul structurilor oficiale. Fiind o căutare a adevarării, ea sfidează principiul realității folosind sanctiunea oportună de „bună purtare”.

O asemenea provocare colectivă nu poate primi formă într-un sistem pe deplin totalitar. În cele din urmă, răsuimea de a fi a totalitarismului, dacă vrem să nu ne uităm de la interpretarea clasică a fenomenului dată de Friedrich și Brzezinski sau de Hannah Arendt, a fost întotdeauna aceea de a suprime orice nucleu, actual sau potential, de gindire și acțiune independentă.

Noțiunea unei culturi civice, bazată pe dorința liberă și individualului a trebuit să fie înlocuită cu credința că sistemul era inatatabil, iar ideologia sa infalibilă. Nu avea alti un fel de importanță dacă subiecții erau conviniți că pretențiile ideologice aveau justificare: ceea ce conta era comportamentul lor, respectarea condițiilor de a acționa în mod obedient, absolut conformist ca „spitele unei roți”. Supunerile făță de starea de fapt și servitutea voluntară erau norme de comportament consacrate de sistemele post-totalitare ca fiind condiții ale normalității. În aceste condiții, sfîrind starea de fapt, acționind ca atare, în-

semna acceptarea deliberată a unui statut marginal. Sociație civilă a pornit ca o încercare de a face să se intuiasca „periferia” disidență cu straturile cel mai puțin implicate politice care formează „zona verde” între putere și opoziție.

Succesul strategiei societății civile nu poate fi explicat fără referire la reconstrucția inițială a rolului categoriilor celor „lipsiți de putere”, în bătălia pentru eliberarea politică și mentală. Lupta pentru un tip diferit de politică, bazat pe valori ca transparenta și adevarări, a însemnat renunțarea la sentimentul neajutorării, ca formă de autoapărare și transformarea lipsiei de putere într-un avantaj politic și epistemologic. Este ceea ce a încercat Havel să facă începând cu scrierile anti-politice scrise în 1989. O abordare similară a realizat un alt disident ceh, Milan Šimek: „Singura calitate de care oamenii obisnuiți nu nevoie ca să poată percepe în mod clar pericolul politicii -Marii Minciuni- este acestă să fie lipsită de putere. El nu trebui să fie filozof, scriitori, studenți sau preoți. Am întîlnit adevarări ginditori cu o vizionare foarte clară printre muncitori, fermieri, meșteșugari. În general, cel lipsit de putere nu are deținătorii scrișului. Dispuțile lor nu se abat de la oralitate și, în consecință, în anii următori nu rămâne nimic care să dovedească că dreptate avea față de politici. Cel lipsit de putere adesea își dă seama că mulți mai bine ca tip de oameni sănătatea și predispozitia să succombe în răzbunări și fapte rele odată ajunse la putere. El au o intuire mult mai sigură asupra căilor periculoase în politică, care în mod obisnuit du la violență și vîrsare de zinge și tot el realizează că războsiele usoara pe care politicienii promit să le cîștige repede au tendința de a se termina catastrofă. În cele mai multe cazuri, cel lipsit de putere nu ajung niciodată să-și primească recompensa cind în cele din urmă previziunile lor se împlinesc și sunt fie morți, fie deja senzili”.

Pentru ca societatea civilă să devină o contră-putere trebuie îndeplinite anumite condiții. În primul rînd, încrederea în sine a elitelor conducătoare trebuie să împărtășească în punctul complet erodării: legat de asta, pasiunea ideologică trebuie să fie temperată de o oportunitate dorință de putere de dragul puterii, impulsul romantic al

bolshevismului timpuriu (chiar în incarnarea degenerată a stalinismului est-european) trebuie să fie înlocuit cu o filosofie clinic-pragmatică a supraviețuirii birocrațice; acceptarea de către această pretinsă elită a faptului că vechea paradigmă societății și economică s-a dovedit flagrant desueta și că anumite reforme se impună cu dispereare pentru păstrarea sistemului; formarea unui nucleu paralel de activism, încurajat de această restrîngere a grupului condăcător, la o politică mai deosebită reactivă decât directă și ofensivă; recuperarea treptată a spațiului public de către acest nucleu, reabilitarea lento, dar deliberată a politicii ca o activitate umană, respectabilă și onorabilă; articularea unei agende politice, sociale și culturale capabile să exprime revendicările „majorității tăcute”, și recrearea unui sens de solidaritate în comunitățile informale care fac să înflorească societatea civilă. Cu alte cuvinte, în timp ce sistemul totalitar arată o reală scleroză, odată ce puterea să reprezintă este în mod considerabil și palpabil slabita, societatea își poate restabili demnitatea.

Disidența individuală încearcă să fie în mod automat echivalată cu o căutare quijotistică de himere. Impulsul primar în această fenomenologie a rezistenței societale este de ordin moral. Individul descoperă că există valori pentru care „merită să suferă”. El său ea depășește senzația de neputință indușă de sistem și găsește în acțiunea colectivă o sură de speranță și putere. Pentru a înțelege acest drum spre emanciparea societății, trebuie să-ți amintesti observația înteleaptă a lui Edmund Burke: „Cind oamenii răi se înțesc, oamenii buni trebuie să se asociază; ultimul, el vor cădea, unul cite unul, victime necompromisibile într-o luptă joasnică.” Schimbările revoluționale din Europa de Est nu au fost un dar de la Dumnezeu, ci o concesie voluntară făcută de grupurile reformiste, în interiorul birocrației statului-partid.

Colapsul brusc al ordinii existente să datorat în primul rînd acestei fali care să-ă tot adincă, între structurile oficiale și cele neoficiale: primele, din ce în ce mai osificate, cele din urmă bucurindu-se de o autoritate morală care urmă să fie publică confirmată în momentul cînd criza ar fi ajuns în stadiul ei exploziv. În cuvintele lui Vaclav Havel: „...tentativa reformelor politice nu a fost cauză redespărțării societății, ci mai degrabă rezultatul ei final. Faptul că apariția societății civile a avut loc în nuanțe moraliștă nu este surprinzător: criza cea mai adină că a acelor regimuri s-a produs pe tărâmul moralității”.

Stim de la Tocqueville, Benjamin Constant, John Stuart Mill că societatea civilă nu poate exister în absența unei economii libere. Prima fundamentare a drepturilor individuale este recunoașterea dreptului la exercitarea autonomă a potențialului economic personal și respectul pentru proprietatea privată. În absența unei economii de piață garantate și sigure, nu poate exister o societate reală. Așa cum a arătat Daniel Bell, pluralismul este corespondentul politic al liberalismului economic.

In Europa de Est, în condițiile sistemului post-totalitar (vezi excelenta analiză a lui Havel din *Puterea celor fără de putere*), drumul spre reconstrucția societății civile pune în evidență predominantă politicii morale. O astfel de strategie să basate pe convincerărea dinaintea de 1989 că aceste regimuri vor accepta doar concesii limitate față de mișcările cetățenilor și vor obstruca revizuirile radicale ale sistemului economic. Aceasta a fost marele experiment al societăților post-totalitare est, și central-europene, anume noia de a încerca în primul rînd să recreeze omul politic și, ca un rezultat al colapsului acestor regimuri, să inițieze reconstituirea lui „homor economicus”.

Prima fază a acestelor cercetări în vederea regenerării sau, mai bine zis, reinventării politicii, a constat în analiză a unor mișcări care nu s-au opus direct ordinii stabilită și temeliorale sale. Așa cum a remarcat Havel: „În sistemul post-totalitar, cadrul real al mișcărilor care își asumă treptat semnificația politică nu constă în evenimente politice de confrontare deschisă între diferite forțe sau concepții politice. Aceste mișcări care în cea mai mare parte își au originea în zona mult mai cuprinzătoare a „prepoliticii” unde „viata în minciună” se confruntă cu „viata în adevăr”, respectiv, unde comandanțamentele sistemului post-totalitar intră în conflict cu scopurile reale ale vieții”.

(Continuare în numărul viitor)

Traducere de

NICOLETA PAVEL

TINERI ABSOLVENTI ȘI PROFESORI

COLEGIUL EUROPEAN ARE NEVOIE DE DUMNEAVOASTRĂ!!!

COLEGIUL EUROPEAN va deveni brașa românească a Universității Centrale (Central European University), o instituție de mare viitor, cu baza la Praga și cu fonduri internaționale, asociată cu universitatea din Oxford, Anglia.

COLEGIUL EUROPEAN din București are ca scop să ofere cursuri generale și de specialitate în domeniile următoare: științe politice, sociologie, istorie contemporană, științe economice și management. Aceste cursuri se vor adresa oamenilor publicului adult interesat în largirea cunoștințelor generale, cit și tinerilor administratori, manageri și cadre în vederea dezvoltării cunoștințelor în domeniile de lucru.

COLEGIUL EUROPEAN recrutează 10 profesori, absolvenți în domeniile susmenionate. Vă se cere să aveți sub 45 ani, să aveți posibilitatea de a petrece 6 luni de zile în Anglia, din februarie pînă în iulie 1992 pentru a fi pregătiți în mod specific pentru acest tip de învățămînt în cadrul aranjat de noi, și să aveți o bună cunoștință a limbii engleze. După aceste 6 luni de pregătire, veți reveni în România, unde veți prepara propriile Dvs. cursuri în română. Începînd din octombrie 1992, veți predă aproximativ 10 ore pe săptămînă (după-amiază și seara). Salariul de bază (la cursul actual al inflației) : 20 000 lei.

Cerările se pot obține deocamdată de la sediul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă, Calea Victoriei 133, sect. 1, București, tel. 506 325. Ele trebuie să fie complete în limba engleză, și trimise împreună cu anexele (curriculum vitæ, foaia matricolă) la adresa următoare : Dr. V. ORTENBERG, St Hugh's College, Oxford OX2 6LE, Marea Britanie, pînă la data de 30 noiembrie 1991. Scrisorile de recomandare, numai pe foile primite în același timp cu cererea, trebuie să fie trimise direct de către persoanele care recomandă candidatul(a), în mod confidențial, la aceeași adresă și pînă la aceeași dată. Candidații aleși după prima selecție de către comisia Colegiului European la Oxford vor fi invitați la un interviu, care va avea loc la București în prima jumătate a lunii decembrie.

Vă interesează un post de înalt nivel în învățămînt, cu responsabilități și satisfacții profesionale?